

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 25 OCTOBER 1939

No. 1243

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Blz.

Dekking van het oorlogsrisico door de Nederlandsche levensverzekeringsmaatschappijen door M. F. J. Cool 784

10 jaren crises in de wereld door Dr. H. M. H. A. van der Valk..... 786

Het zoogenaamde fiscale bankgeheim door Mr. Dr. E. Tekenbroek..... 787

Heteenhedsprijsbedrijf door Prof. Dr. J. F. ten Doesschate 789

Het aandeel der groote concerns in de wereldpetroleumindustrie door Dr. W. Mautner 790

Oorlogswinst en spaardwang door Dr. W. L. Valk.... 793

De Rijksmiddelen over September 794

AANTEKENINGEN:

Het vraagstuk van den internationalen handel in de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde.... 795

De kolenpositie van Duitschland..... 796

INGEZONDEN STUKKEN:

De Werkcommissie tot Bestrijding van de Werkloosheid door A. J. A. Starre met Naschrift van Ir. R. A. Verwey..... 797

MAANDLIJFERS:

Overzicht van den stand der Rijksmiddelen..... 798

Statistieken:

Groothandelsartikelen ..... 800—801
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten 799, 802

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Handel zoowel als koersschommelingen bleven deze week binnen zeer enge grenzen. De inzinking, die het Pond Sterling verleden week had getoond, en die hier en daar de vrees had doen ontstaan voor een nieuwe periode van belangrijke marges tusschen „binnen”- en „buiten”-koers van deze valuta, is reeds in het begin van de verslagweek vrijwel geheel ingehaald. Nog is wel niet een volkomen pariteit tusschen de Londensche officieele koersen en die elders bereikt, maar het verschil is niet noemenswaard, en in elk geval is de krachtige druk op het Pond, dien sommigen verwacht hadden, uitgebleven. De heele week heeft de noteering vrij constant om de 7.55 geschommeld.

Ook de Dollarnoteeringen zijn nauwelijks gewijzigd. Af en toe daalde de koers iets beneden het door het Egalisatiefonds gestelde plafond van 1.88%, maar over het algemeen hield de noteering zich toch op dit peil. Het fonds moest af en toe intervenieren om aan de vraag te voldoen, maar omvangrijk waren de verkoopen van officieele zijde niet. De commercieele vraag is wel min of meer in evenwicht, en van de zijde der effectenarbitrage is, gezien de uitermate geringe omzetten ter beurze, ook geen levendige valuta-handel te verwachten.

De vaste stemming voor Belga's trok de aandacht. Toen kort geleden de Dollarnoteering in België voortdurend steeg zonder dat de autoriteiten ingrepen — blijkbaar op het motief, dat de munt op goud gebaseerd is, zoodat de sterk gestegen kosten der goudarbitrage in de uiterste koersen tot uiting moesten komen — zijn, naar men aanneemt, nogal wat speculatieve posities tegen deze munt aangegaan, en de dekking daarvan heeft nu blijkbaar den koers van den Belga omhooggedreven. De hoogste koers van 31.72 werd wel door een lichte reactie gevolgd, maar een deel van de koerswinst bleef toch behouden.

De goudmarkt lag vrijwel verlaten, de prijs voor baren is wederom teruggelopen. Voor bankpapier bestond nogal belangstelling. Dollars bleven boven de twee Gulden verhandeld. Elk naar Amerika vertrekend schip brengt weer nieuwe vragers aan de markt.

De geldmarkt blijft ruim, jaarspapier wordt op circa 2¼ pCt. verhandeld, terwijl driemaands-schatkistpapier op 1¼ pCt. van hand tot hand gaat. Langzamerhand begint men al weer te denken aan de mogelijkheid van discontoverlaging. Te Londen heeft men nu al drie weken in successie de traditioneele Donderdag-discontoverlaging verwacht, maar tot nu toe tevergeefs.

De obligatiemarkt vertoont weinig wijziging, van een uitgesproken tendens is geen sprake, en men kan deze onder de huidige omstandigheden ook moeilijk verwachten. Vermelding verdient de relatief vaste stemming van obligatiën te Londen. Terwijl voor kort tegen de minimumprijzen zeer moeilijk koopers waren te vinden, is in de laatste week het peil eenige punten boven dat minimumniveau gestegen, en met belangstelling van kooperszijde.

DEKKING VAN HET OORLOGSRISICO DOOR DE NEDERLANDSCHE LEVENSVERZEKERINGSMAATSCHAPPIJEN.

Het uitbreken van den oorlog begin September jl. heeft verschillende bedrijven en bedrijfstakingen noodzaak na te gaan, of en, zoo ja, in hoeverre de gewijzigde omstandigheden aanleiding vormen tot het nemen van speciale maatregelen. Het is dan ook alleszins begrijpelijk en allerminst onverwacht, dat verschillende levensverzekeringsmaatschappijen ¹⁾ er begin October toe zijn overgegaan haar standpunt te bepalen ten opzichte van het bijzondere risico, dat voor haar zal ontstaan op het moment, dat Nederland onverhoopt in den oorlog zou worden betrokken.

De bestaande situatie in ons land.

In de polissen van de meeste Nederlandsche Maatschappijen is de oorlogs-risico ingesloten voor alle non-combattanten. Dit is veelal geregeld in dien zin, dat de uitkeering bij overlijden wordt teruggebracht tot het bedrag van de wiskundige reserve van de betrokken polis, indien de verzekerde als militair in den ruimsten zin van dat woord, door of tengevolge van eenig gevecht komt te overlijden, tenzij met de Maatschappij vooraf is overeengekomen, om het risico voor deze gevallen in de verzekering op te nemen en de daarvoor door de Maatschappij bepaalde *extra-premie* is voldaan. Door deze regeling was het dus voor de eigenlijke militairen onder de verzekerden, of feitelijk voor de polishouders, die groote kans liepen om als militair in gevechten te worden betrokken ²⁾, mogelijk om tegen betaling van een extra-premiebedrag hun nabestaanden althans eenigszins te hulp te komen in de moeilijkheden, die het wegvallen van den kostwinner doet ontstaan.

Deze regeling vertoont, naar het voorkomt, twee hoofdkenmerken:

1o. Men acht klaarlijk het risico, dat de non-combattant in een oorlog loopt niet zoodanig grooter dan het risico, dat men in vreedstijd loopt (ongevallen, epidemieën), dat daarvoor ex extra-risico-dekking noodzakelijk wordt geoordeeld.

2o. De vraag, of iemand, die als militair de kans loopt te vallen in het gevecht met den vijand, die extra-risico zal willen (of kunnen) dekken, wordt geheel beschouwd als een particuliere aangelegenheid van den betrokkene, althans duidelijk en opzettelijk gehouden buiten het „normale” bedrijf van de verzekeringsmaatschappij. De extra-risico wordt door extra-premies gedekt, dus door de betrokken militaire polishouders feitelijk gezamenlijk gedragen.

De ontwikkeling van de oorlogvoering in de jongere en jongste geschiedenis heeft beide kenmerken min of meer ondergraven. De moderne oorlogvoering is niet meer het zich in kracht meten van een tweetal legers, maar vertoont meer en meer de kenmerken van een strijd van volk tegen volk. De moderne wapens hebben een veel uitgestrektere werkingssfeer dan vroeger bekend was en in het bijzonder het luchtwapen opent de mogelijkheid, dat veelal ook de burgerbevolking en de non-combattanten onder de militairen den dood door oorlogsdaden van den vijand zullen vinden. Daar-

¹⁾ Niet van alle levensverzekeringsmaatschappijen is reeds bekend, welk standpunt zij tegenover deze materie innemen; op dit moment beschik ik terzake over de gegevens betreffende: „Eerste Nederlandsche” en „Nieuwe Eerste Nederlandsche”; „Algemeen Friesche Levensverzekering Mij” en „Vereeniging van Levensverzekering en Lijfrente De Groot-Noordhollandsche van 1845”; „Levensverzekering Mij. Arnhem”; „Nationale Levensverzekering Bank”; „Levensverzekering Maatschappij Utrecht” en de „OLVEH van 1879”; terwijl uit de dagbladen bekend is, dat de „Nillmij van 1859” en de „Nederlandsche Mij. der Nillmij van 1859” zich ook reeds terzake hebben uitgesproken.

²⁾ De bewoordingen van sommige polissen laten ruimte voor het dubium, of bijv. hospitaalsoldaten en militairen, belast met ravitailleringswerkzaamheden of organisatorische arbeid ver achter het eigenlijk front wel een extra-risico in den zin der polis zouden behoeven in te sluiten.

bij komt nog, dat in de organisatie van den modernen oorlog de weerstand van het z.g. „burgerfront” van beslissende beteekenis is, zoowel met het oog op het instandhouden van het produceerende vermogen van dat front, als ook omdat demoralisatie van de burgersamenleving achter het strijdende leger aan den weerstand daarvan een einde zal maken ³⁾. Er is dan ook onmiskenbaar een verschuiving te constateeren in de risico, die militairen en niet-militairen tegenwoordig loopen in vergelijking met vroeger, zij het, dat, naar het voorkomt, de combattant toch nog steeds een belangrijk grooter risico loopt dan de non-combattant.

Een ander element in de oorlogvoering, dat eerst in deze eeuw tot volle ontwikkeling is gekomen, is het gebruik van militielegers, gerecruteerd uit alle lagen van het volk en uit een groot aantal leeftijds-klassen. Algemeene dienstplicht en het beschouwen van het loopen van oorlogsrisico als een aangelegenheid, die feitelijk alleen de betrokkenen raakt en van het normale bedrijf der levensverzekeringsmaatschappij gescheiden dient te worden gehouden, zijn twee zaken, die zich kwalijk laten vereenigen.

Het is dus alleszins begrijpelijk, dat de levensverzekeringsmaatschappijen al sinds jaren zich bewust zijn, dat op dit stuk een andere regeling behoorde te worden getroffen, de literatuur over dit onderwerp loopt dan ook reeds van vóór den oorlog 1914—1918! Ook is het volkomen te billijken, dat de verschillende maatschappijen terzake getracht hebben door onderling overleg zoo veel doenlijk tot een uniforme regeling te komen; op dit, voor de verzekerden al zeer moeilijk overzienbare terrein zou zoo gemakkelijk een concurrentiestrijd kunnen ontbranden, die als gevolg van de acquisitie-methoden der levensverzekeringbranche zeker niet er toe zou bijdragen de standing van de verschillende maatschappijen en daardoor het vertrouwen, dat het publiek in de Nederlandsche maatschappijen stelt te vergrooten.

Onderzoeken wij dus thans, hoe de in onderling overleg tot stand gekomen regeling er uit ziet. ⁴⁾

De regeling voor nieuw af te sluiten polissen.

Voor alle na 9 October jl. af te sluiten nieuwe polissen, waaraan een overlijdensrisico voor de maatschappijen is verbonden, zal een regeling gelden, waarbij *zonder verhooging van het tarief-premie-bedrag* in geval Nederland te eeniger tijd feitelijk in oorlog geraakt het oorlogsoverlijdens-risico voor burgers zoowel als voor militairen gelijkelijk is gedekt. De bepalingen zijn alle zoodanig geredigeerd, dat deze oorlogsmolestclausule is opgenomen als een opschortende voorwaarde, welke eerst in werking treedt op het moment, dat Nederland — al dan niet na een voorafgaande oorlogsverklaring — in feitelijken oorlog met een andere mogendheid verkeert. Zoo lang er voor ons land geen oorlogstoestand is, treden de betreffende bepalingen niet in werking en blijft de polis dus geheel gelijk aan de tot nu toe afgesloten polissen.

De bovenbedoelde regeling valt uiteen in de volgende elementen:

A. Vanaf het tijdstip van in oorlog geraken worden alle verzekerde bedragen *voor den geheelen duur* der verzekering teruggebracht tot 90 pCt. der overeengekomene, indien tenminste de betrokken polis langer dan 3 jaar voor het overlijden van den verzekerde is afgesloten. Een overeenkomstige vermindering wordt toegepast op de in de polis aangegeven afkoopwaarden en op de z.g. premie-vrije-bedragen.

B. Bij overlijden rechtstreeks of zijdelings door oorlogsgeweld van een verzekerde, wiens polis nog geen

³⁾ Zie „De economische verdediging van Nederland” van Dr. W. K. H. Feuilleateau de Bruyn, blz. 10, punt 14 en 15.

⁴⁾ Daarbij niet uit het oog verliezend, dat nog lang niet alle belangrijke maatschappijen zich hebben uitgesproken en dat, naar mij bekend is, terzake van het oordeel over de getroffen regeling zeker geen eenstemmigheid bestaat.

drie jaar, looptijd heeft, geldt de volgende gestaffelde regeling, naar gelang de looptijd der polis bedraagt: meer dan doch minder dan: dan wordt uitgekeerd:

—	6 maanden	de som der reeds betaalde premies:
6	12	50 pCt. v.h. verz. bedrag
12	36	75 pCt. v.h. verz. bedrag ⁶⁾

C. Overlijdt een verzekerde door rechtstreeksch of zijdelingsch oorlogsgeweld op een moment, dat Nederland niet in oorlog is, doch dat hijzelf zich bevindt hetzij op een lucht- of een zeereis buiten Nederland of op een landreis in het gebied van een andere oorlogvoerende natie, dan gelden voor zijn geval de onder A. en B. weergegeven bepalingen⁶⁾.

D. Overlijden ten tijde van het vrijwillige aanvaarden van oorlogsrisico door het in militairen dienst gaan bij een anderen staat — die niet Nederlands bondgenoot in eenigen oorlog is — heeft tengevolge, dat in plaats van de verzekerde bedragen de afkoopwaarde van de betrokken polis op het overlijdensmoment wordt uitgekeerd⁷⁾.

Behoudens kleinere afwijkingen van ondergeschikt belang (zie bijv. noot 5 en 6) volgen met uitzondering van de OLVEH alle in noot 1 genoemde maatschappijen bovenstaand schema. Uit den aard der zaak geldt dit overigens slechts voor *nieuwe* polissen na 9 October jl. tot stand gekomen.

De loopende oude polissen.

Voor de loopende verzekeringscontracten is zonder medewerking van de verzekerden zelve het wijzigen der bestaande polisvoorwaarden niet uitvoerbaar. Daaruit is dan ook verklaarbaar, dat de maatschappijen, die uiteraard van meening zijn met de bovenbeschreven regeling voor beide partijen een grooten stap vooruit te hebben gedaan, zich ertoe bepalen, haar polishouders mede te deelen, dat zij bereid zijn op hun daartoe strekkende verzoek de nieuwe bepalingen alsnog in de loopende polissen in te lasseten.

Wil een oude verzekerde evenwel de nieuwe risico-clausules in zijn polis opnemen, dan wacht hem nog een kleine tegenvaller. De meerdere risico namelijk zal de maatschappij alleen dan voor hem aanvaarden als hij, vanaf het moment dat de polis gewijzigd is, toestemt in het betalen van het nieuwe in April 1938 met ca. 2 pro mille van het verzekerde kapitaal verhoogde premietarief.

Het komt mij voor, dat er voor de verzekerden alle aanleiding is deze voorstellen rustig en na gedegen voorlichting te bezien en zich niet te laten leiden door den angst, dat t.z.t. de nabestaanden niet wel in staat zullen zijn om met succes met de maatschappij in kwestie strijd te voeren over de vraag, of de overlijdensoorzaak rechtstreeks of zijdelings te wijten is aan oorlogsrisico, geloopt als „militair in den ruimsten zin van dat woord”. Verwijzingen naar de onlangs in Finland tot stand gekomen wet, waarbij de Overheid het recht krijgt van elken burger bijstand van de militaire Overheid te vorderen, en mededeelingen, dat tegenwoordig diensten als burgerlijke luchtbescherming, brandhulpdiensten c.a. op zeker moment wel bezigheden zullen kunnen blijken te zijn, waarop de kwalificatie militair van toepassing zal blijken te zijn, zullen er n.m.m. allerminst toe medewerken, dat de oude polishouder in rustige overweging zijn houding zal kunnen bepalen. De aansporing, dat men spoedig zal moeten beslissen, omdat uiteraard vanaf het moment, dat Nederland in een oorlog mocht geraken de opneming van de oorlogs-*risico*-clausules niet meer zal kunnen geschieden (waarom eigenlijk niet?) werkt al evenmin in die richting.

⁶⁾ Een der genoemde Maatschappijen geeft zelve den weg aan om de gestaffelde toepassing der stijgende risico-aanvaarding te ontgaan en raadt haar vertegenwoordigers aan bij het sluiten van een nieuwe polis drie volle jaarpremiën vooruit als gedeeltelijke koopsom te doen storten, waardoor de risico-bepaling in de eerste drie loopjaren niet geldt.

⁶⁾ Deze regeling wordt niet door alle Mijnen gevolgd.

⁷⁾ Dit is dus het restant van de oude regeling, welke voor de meeste loopende polissen geldt.

Aparte positie van de Olveh.

Een apart standpunt wordt ingenomen door de Olveh, die zich als „onderlinge” inderdaad ook wel in een andere positie t.o. van dit vraagstuk bevindt.

Immers, doordat zij achteraf bepaalde nadeelen over de deelnemers kan omslaan, behoeft zij zich niet vooraf op een zeker percentage vast te leggen en kan zij een regeling treffen, waarbij, op grond van het feit, dat de werkelijke oorlogsrisico vooraf met geen mogelijkheid te schatten is, wordt besloten de *werkelijke oorlogsschade na den oorlog door alle deelnemers te doen betalen*. De middelen om dit systeem te kunnen toepassen verwacht men in voldoende mate te kunnen putten uit twee bronnen, t.w.:

a. de mogelijkheid om tijdens een oorlog de verschuldigde uitkeeringen te betalen in enkele termijnen en de daardoor te verkrijgen rentewinst voor dekking van extra oorlogsrisico te bestemmen,

b. door na den oorlog het werkelijk gebleken netto-restant oorlogsschade te dekken door een omslag.

Het voordeel van het onderlinge systeem, dat op vrij gemakkelijke wijze in staat stelt het werkelijke nadeel door de verzekerden te doen dragen en daardoor te voorkomen, dat men bij onderschatting van de risico later niet aan zijn verplichtingen zal blijken te kunnen voldoen of bij overschatting ervan de verzekerden — naar achteraf onweerlegbaar zal blijken — gedurende eenige jaren te veel hebben te betalen, komt in deze regeling wel duidelijk tot uiting.

Slotopmerkingen.

Behoudens op een heel enkel punt heb ik mij in het bovenstaande onthouden van een waardeeringsoordeel over de getroffen maatregelen, doel was slechts om zoo duidelijk mogelijk uiteen te zetten, waarop de getroffen maatregelen neerkomen. Het oordeel over deze materie wil ik mij nog gaarne voorbehouden, dit temeer omdat van enkele der zeer groote maatschappijen (Hollandsche Societeit, Amstleven, R.V.S., H.A.V. Bank) het standpunt nog niet bekend is. Ik kom hierop dus nog nader terug.

Wel moet mij een andere opmerking van het hart. Als men in dit tijdschrift ongeveer vier kolom nodig heeft om de regeling van de oorlogsrisico voor levensverzekeringsmaatschappijen uiteen te zetten, dan blijkt daar wel uit, dat die regeling niet zoo eenvoudig is als men het hier en daar wel voorgeeft. Voor het gros der verzekerden, die thans staan voor de moeilijke en op korten termijn geëischte belangrijke beslissing, of zij hun polisvoorwaarden moeten laten veranderen of niet, zal het noodzakelijk zijn om zich te doen voorlichten, willen zij in volledig overzicht van voor en tegen hun besluit kunnen nemen.

Maar tot wien moeten zij zich wenden? Tot onze inspecteurs en de verdere menschen van onzen buitendienst, zullen de verzekeringsmaatschappijen ongetwijfeld antwoorden. Maar dat is dan in dit speciale geval een mij al heel weinig bevredigend antwoord. O, zeker, die buitendienst heeft vele bekwame menschen, die hun vak uitnemend verstaan en nauwkeurig weten wat op de levensverzekeringsmarkt te koop is. Maar zij zijn altijd belanghebbenden bij deze consultatie, zij zijn in dienst van de maatschappijen, waarvan er verschillende in haar desbetreffende circulaire de verwachting en het verlangen tot uiting brengen, dat de heeren inspecteurs op de van hen zoo bekende welsprekende wijze bij belanghebbenden naar voren zullen weten te brengen, dat overgaan op de nieuwe voorwaarden wenschelijk is.

Hier is bepaald en duidelijk een leemte in de organisatie van ons levensverzekeringswezen, wij missen hier een neutrale van de maatschappij geheel onafhankelijke en voor het groote publiek gemakkelijk bereikbare informatie-instantie. Het komt mij voor, dat hier een taak ligt voor onze verzekeringsdeskundigen, daarbij werkende in nauw contact met de Verzekeringskamer, in wier doelstelling het organiseren van een dergelijke voorlichting geheel en al past.

M. C.

10 JAREN CRISES IN DE WERELD.

Deze week is het precies 10 jaar geleden, dat de groote beurscrisis in New-York losbarstte. De betekenis van deze crisis is grooter geweest dan van eenige andere financieele crisis in de laatste 100 jaar. Welk een fel contrast tusschen de publieke meening in de Vereenigde Staten in de jaren vóór 1929, toen men aan de „eternal prosperity” geloofde en de werkelijkheid! Het vierde decennium van deze eeuw, dat reeds ten einde spoedt, heeft zich gekenmerkt door één onafgebroken reeks van crises, economische, financieele en politieke om ons tot deze gebieden te beperken. Voor den geschiedschrijver zal deze periode een bron van studie en materiaal leveren.

De groote beurscrisis in New-York van 1929 werd onmiddellijk gevolgd, hier en daar zelfs voorafgegaan door beurscrises in andere belangrijke financieele centra, zij het weliswaar van minder grooten omvang. Daarop volgde de terugtrekking van internationaal verleende credieten. Het stelsel van de internationale credietverleening in zijn ouden vorm stortte definitief ineen met de bankcrisis in Oostenrijk, twee maanden later gevolgd door de bankcrisis in Duitschland, welke weer de directe oorzaak was van de crisis van het Pond Sterling.

De val van de Britsche valuta leidde niet alleen tot een ineenstorting van het stelsel van den gouden standaard, maar ook tot een monetaire crisis in de geheele wereld. De prijsdaling op de wereldmarkten bracht de Europeesche debiteurlanden en de overzeesche grondstoffenlanden in groote moeilijkheden. Een transfercrisis vond plaats en inaugureerde het stelsel van deviezencontrôle, dat hoe langer hoe meer geperfectionneerd en toegepast werd. Zelfs enkele crediteurlanden raakten in moeilijkheden, toen zij geen betaling van de oorlogsschulden meer ontvingen, waarop zij verder de aflossing van hun schulden weigerden. De wereldhandel kromp sterk in en veroorzaakte een crisis op het gebied van de scheepvaart.

Tengevolge van de hevige prijsdaling van agrarische grondstoffen werd bijna overal ter wereld de landbouw gesteund door invoerbepanking en subsidie. De depressie op agrarisch gebied nam in hevigheid toe en veroorzaakte o.a. een suikercrisis in Nederlandsch-Indië en een koffiecrisis in Brazilië. De recente katoencrisis in de Vereenigde Staten is zelfs nog als een uiteindelijk gevolg van den wereldoorlog te beschouwen. Op industrieel gebied ervoer de wereld de crises in groote concerns (Duitschland, de Vereenigde Staten), welke haar climax bereikten in 1932 met den val en den dood van Kreuger.

Hoewel in hetzelfde jaar de eerste verschijnselen van een conjunctuurherstel zichtbaar werden, waren de crises nog niet voorbij. Begin 1933 volgde de bankcrisis in de Vereenigde Staten, vlak daarop gevolgd door de depreciatie van den Dollar, welke opnieuw de internationale betrekkingen een slag toebrengt. Toen volgde de mislukking van de economische en monetaire wereldconferentie, waar de wereld de gelegenheid voorbij liet gaan om van haar dwalingen terug te keeren. De grootste landen wilden echter eerst orde in eigen huis scheppen, alvorens tot nauwe internationale samenwerking te komen. Tragisch is het zeker, dat het land, hetwelk dit doel toentertijd het meest geprooneerd om den voorgrond stelde, zes jaren later het eigen huis nog steeds niet in orde had (Vereenigde Staten).

Na de mislukking van deze wereldconferentie (Juni 1933) begint de verlengde en lange depressie in de landen van het goudblok, een samenwerking op monetair, maar niet op economisch gebied en mede daardoor tot mislukking gedoemd. De eerste groote barst in dit blok kwam van België, dat, voor de keus gesteld van depreciatie of groote crisis in het bankwezen, dat reeds door allerlei maatregelen werd ondersteund, het goudblok verliet. Daarop volgden vele kleine schokken in dit blok, hetgeen hieruit

blijkt, dat in 1935 in Frankrijk elf maal en in Nederland vijftien maal het bankdisconto werd veranderd.

De val van het goudblok viel samen met een krachtige verbetering van de internationale conjunctuur, waardoor het leek alsof een nieuwe periode van voorspoed was aangebroken. Deze verbetering luidde echter reeds de laatste phase in van de opgaande conjunctuur in Engeland en de andere landen van het Sterlingblok; tegelijkertijd vond een conjunctuurherstel in de Vereenigde Staten plaats. Maar nog geen jaar na den val van het goudblok stond Amerika voor een nieuwe beurscrisis, welke het begin vormde van een periode van nieuwe onzekerheid en achteruitgang van het economische leven. Intusschen was in Frankrijk nog steeds geen economisch herstel ingetreden, vooral als gevolg van de crisis in de door de aanpassingspolitiek steeds sterker gespannen sociale verhoudingen. De Franc onderging de eene crisis na de andere.

Ook in de landen van het Sterlingblok trad een terugslag in de conjunctuur in, welke echter geremd werd door de toenemende uitgaven voor oorlogsvoorbereiding in Europa. Hoewel het eene land hiermede reeds eerder was begonnen dan het andere, namen deze uitgaven eerst in 1938 en 1939 groote afmetingen aan. Tegelijkertijd begonnen echter de politieke crises, welke tenslotte tot den oorlog leidden.

De beurscrisis van 1929 is meer geweest dan een zuiver financieele crisis. Is het te overdreven om haar bovenal te zien als een gevolg van den wereldoorlog van 1914 en als een oorzaak van dezen oorlog? *Dus als een groote verbindingsschakel tusschen twee oorlogen?*

De wereldoorlog van 1914 heeft immers tot groote veranderingen op economisch en financieel gebied geleid. Men denke slechts aan den overgang van de Vereenigde Staten van een debiteur- naar een crediteurland, gepaard gaande met toenemende handelspolitieke bescherming, die de wereld verhinderde haar oorlogs- en commercieele schulden aan dit land af te lossen; aan de industrialisatie van de overzeesche landen en de vóór 1929 reeds beginnende reagrisatie van verschillende industrielanden; aan de groote investeringsconjunctuur in Duitschland van 1925 tot 1929 met geld, dat hoofdzakelijk op korten termijn was geleend; aan de reparatiebetalingen van Duitschland en andere lasten uit den wereldoorlog; aan de wankele positie van de betalingsbalansen van vele Europeesche landen, wier werkelijke situatie gecamoufleerd werd door internationale credietverleening. En zoo zouden wij kunnen doorgaan om te laten zien, dat deze ontwikkeling, die eigenlijk in groote trekken inhield het niet begrijpen, dat nieuwe verhoudingen nieuwe methoden en inzichten vereischen, moest eindigen in een groote depressie.

Elf jaar na den vrede stortte het bouwwerk van de zoogenaamde internationale samenwerking ineen en gedurende 10 jaren daarna loopt als een roode draad de verscherping van de tegenstellingen door de geschiedenis als gevolg van de onmacht der volkeren om de behoefte van den nieuwen tijd en daardoor elkander te verstaan en dus de moeilijkheden in gemeenschappelijk overleg op te lossen. En zoo werd de wereld in dit decennium van de eene crisis in de andere gesleept, hetgeen op alle gebieden groote veranderingen heeft teweeggebracht.

Hoe deze oorlog dan ook moge eindigen, het is vrijwel zeker, dat nieuwe groote veranderingen in de volkshuishoudingen en in de wereldhuishouding te verwachten zijn. Men kan in de oudejaarsperiode van het vierde decennium slechts wenschen, dat de wereld thans meer vatbaar zal zijn voor het begrijpen van de veranderingen in wat langen tijd als natuurlijk, als vanzelfsprekend, is beschouwd. Is de wereld daartoe beter in staat dan na den vorigen oorlog, dan mag men hopen, dat zij bij de halve eeuwswisseling in een toestand van rust en vrede zal verkeeren. y. d. V.

HET ZOOGENAAMDE FISCALE BANKGEHEIM.

Het bankgeheim is een species van het genus beroepsgeheimen. Gelijk elk beroepsgeheim dankt ook het bankgeheim zijn ontstaan aan het vertrouwelijke karakter, dat het bankiersberoep eigen is.

De klassieke voorbeelden van beroepen, die van oudsher op een beroepsgeheim aanspraak hebben kunnen maken, zijn: het beroep van geestelijke, van geneesheer en van advocaat. Mr. Verstegen wijst er in zijn prae-advies voor de Advocatenvereniging (uitgebracht in 1931) op, dat het beroepsgeheim van deze traditioneele trits in het diepste wezen van ethischen aard en van gewijden oorsprong is. Priester en medicijnman werden veelal als ingewijden beschouwd, terwijl de advocaten medewerkers aan de eertijds sacramentele vinding van het recht.

Het beroepsgeheim van den bankier is niet van zulk een hooge komaf. De cliënten wenden zich tot een bankier als finantieel raadsman; zij leggen hem dikwijls hun geheele of een deel van hun vermogenspositie bloot en doen zulks, omdat zij weten, dat de bankier hetgeen zij hem toevertrouwen niet rondba-zuint. Het is o.i. onjuist te meenen, dat die plicht tot zwijgen van den bankier uiteindelijk uitsluitend te verklaren is uit de vrees van de cliënten voor de indiscrete oogen van den belastingambtenaar. Ook andere niet fiscale overwegingen zijn hierbij in het spel.

Civilrechtelijke en strafrechtelijke zijde.

De plicht tot zwijgen van den bankier is doorgaans niet uitdrukkelijk overeengekomen, maar berust op een stilzwijgende afspraak. Ons recht erkent dergelijke zwijgplichten; hij legt ze zelfs uitdrukkelijk op. Wij behoeven slechts te wijzen op de zwijgplicht van notarissen, vervat in de wet op het Notarisambt; op den eed van den medicus, op de wettelijke geheimhouding van de ambtenaren. Op dit alles staat zelfs een strafrechtelijke sanctie, t.w. art. 272 S.W., terwijl de zwijgplichtige, die deze rechtsnorm vergeet, zich bloot stelt aan een civiele actie wegens onrechtmatige daad. Men denke voorts aan het verschooningsrecht van bepaalde getuigen (art. 1946 B.W. en 218 Sv.).

Strekt de civilrechtelijke zwijgplicht zich ook zoover uit, dat een bankier als getuige gedagvaard zich op grond van art. 1946, B.W. of 218 Sv. kan verschoonen?

De bewoording van art. 1946 B.W. en 218 Sv. verzet zich daartegen niet. Veel rechtspraak bestaat er te dien aanzien wat den bankier betreft niet. Er is een vonnis van de Haagsche Rechtbank dd. 6 Juni 1922 (N.J. 1924, blz. 939), waarin het verschooningsrecht van den bankier ontkend wordt. De Rechtbank maakte uit, dat art. 1946, 3e B.W.,

„slechts hen omvat, wier stand, beroep of betrekking in het algemeen belang noodzakelijk maakt, dat degenen, die zich tot hen in dien stand, dat beroep of die betrekking wenden en hun als zoodanig hun vertrouwen moeten geven, verzekerd zijn, dat hetgeen hun ter gelegenheid daarvan bekend wordt, geheim blijve;

„dat onder de zoodanigen niet zijn te rangschikken bankiers en kassiers, immers: het algemeen belang niet eischt, dat hetgeen tusschen hen en hunne klanten voorvalt geheim blijve;

„dat weliswaar het publiek in bankiers of kassiers vertrouwen moet kunnen stellen, doch dit vertrouwen gericht is op hun doorzicht in zaken en gegoedheid en op hun zwijgzaamheid alleen in zooverre, als die van hen verwacht moet worden als voegzaam tegenover hun klanten, doch niet wanneer het geldt het algemeen belang, dat door den rechter met volledige kennis van zaken overeenkomstig de waarheid zal kunnen worden rechtgesproken.”

Een analoog standpunt werd ingenomen door de Rechtbank te Leeuwarden in haar vonnis d.d. 27 November 1931.

Tegenover deze uitspraken staat, dat in het bekende commentaar op het wetboek van strafvordering van

Blok-Besier, het recht van verschooning voor den bankier wordt opgeëischt, zulks op grond van het feit, dat de positie van den bankier te vergelijken is met die van den notaris.

Ook Mr. Schorer, de prae-adviseur voor de Nederlandsche Advocaten Vereeniging, die in haar vergadering d.d. 21 November 1931 het onderwerp: Het beroepsgeheim in de rechtspleging” behandelde, meent, dat de bankier behoort tot wat hij noemt de „confident nécessaire” en aan den bankier dus het verschooningsrecht dient te worden toegekend.

Persoonlijk achten wij de zoo juist geciteerde motiveering van het vonnis der Haagsche Rechtbank in principe juist. Maar wij zouden er een zekere reserve aan willen toevoegen. De cliënt moge er doorgaans een direct belang bij hebben, dat de bankier in rechte zijn geheimhoudingsplicht zou kunnen handhaven, boven dit eigen belang uit stijgt het belang, dat de gemeenschap heeft bij een vertrouwelijk verkeer tusschen bankier en cliënt, zij het dan dat wij dit belang niet zoo evident achten als bijv. het algemeene belang, dat gemoeid is bij het waarborgen van een vrouwelijk verkeer tusschen patiënt en medicus.

Wij zouden dus den rechter, als een bankier zich op zijn geheimhoudingsplicht beroept, gaarne naar de omstandigheden willen zien handelen, omdat het ons niet juist lijkt, dat voor elk wissewasje de geheimhoudingsplicht van den bankier in rechte zou moeten wijken, simpel met een beroep op het algemeene belang, dat eischt, dat de rechter met volledige kennis van zaken overeenkomstig de waarheid kan rechtspreken.

De fiscaal rechtelijke zijde.

In het fiscale recht doet het vraagstuk van het bankgeheim zich op geheel andere wijze voor dan in het civiele recht en het strafrecht. Het zijn in het bijzonder de I.B., de V.B., de D.T.B., de Z(egel)B. en de C(oupon)B. die hier onze aandacht vragen.

Teneinde ervoor zorg te dragen, dat de belastingplichtigen hun verplichtingen t.a.v. den fiscus op de juiste wijze nakomen, is aan den fiscus het recht toegekend, inzage te eischen van de administratie der belastingplichtigen.

Voor de bankiers is in deze geen uitzondering gemaakt; zij zijn evenals alle andere belastingplichtigen tot het verstrekken van inzage van hun boeken en bescheiden verplicht.

Wel heeft men gepoogd voor de I.B., de V.B. en de D.T.B. met een beroep op den geheimhoudingsplicht, dien de bankier t.o.v. zijn cliënt heeft, te bepleiten, dat hij zijn boeken en bescheiden niet aan den fiscus zou behoeven open te leggen, maar practisch gevolg heeft dit niet gehad.

Een uitspraak van ons hoogste rechtscollege, waarbij voor een bankier het beroep op den geheimhoudingsplicht in fiscalibus verworpen is, is ons wel niet bekend, maar er zijn wel eenige arresten aan te wijzen, waaruit op te maken is, dat een dergelijk beroep op den geheimhoudingsplicht door een bankier hem weinig zou gebaat hebben.

Het belangrijkste van die arresten lijkt ons wel het arrest d.d. 2 November 1927 (B. 4147), waarbij de Hooge Raad uitmaakt, dat „de gebondenheid om inzage te verlenen slechts opgeheven kan worden door bijzondere wettelijke bepalingen, niet door den aard van het door den belastingplichtige uitgeoefende beroep of op den grond, dat naleving van het wetsvoorschrijf voor hem bezwaren zou opleveren of nadeelen tengevolge zou hebben.”

Deze nogal vergaande uitspraak betrof een accountant-belastingconsulent, die toch een niet minder vertrouwelijk beroep uitoefent dan de bankier. In dezelfde richting gaan de arresten d.d. 20 Mei 1931 (B 4980) en d.d. 17 Febr. 1932 (B 5172), resp. een deurwaarder en een administrateur van vermogens betreffende.

Doch ook al zou ons hoogste rechtscollege het bank-

geheim in dezen vorm hebben erkend, die rechtspraak zou thans voor de I.B. en de V.B. weinig beteekenis meer hebben, sinds de wetswijziging van 8 Juli 1932, waardoor thans uitdrukkelijk in de wet vermeld staat, dat voor een weigering om inzage te verlenen van boeken en bescheiden geen beroep gedaan kan worden op de omstandigheid, dat men uit hoofde van zijn stand, zijn beroep of zijn ambt tot geheimhouding verplicht is, zelfs al mocht deze hem bij eenig wetsvoorschrift zijn opgelegd.

Een soortgelijke bepaling komt voor in de C.B.

Zij ontbreekt in de D.T.B. en in de Z.B., maar praktische beteekenis heeft dit, in verband met het reeds genoemde arrest van den H.R., d.d. 2 Nov. 1927, voor de bankiers o.i. niet.

Hoe ver strekt de plicht om inzage te verlenen van boeken en bescheiden zich uit?

Vast staat dus, dat de bankier zijn boeken en bescheiden ter inzage moet verstrekken. In zoverre is dus van een fiscaal bankgeheim geen sprake; de fiscale ambtenaren mogen het heiligdom van de bankadministraties betreden en de strijd is nu gegaan over de vraag „hoever strekt die verplichting tot het verstrekken van inzage zich uit”.

Wij moeten de verleiding weerstaan hier in extenso een beschrijving te geven van dien strijd, zooals die blijkt uit vele arresten van den Hoogen Raad, uit eenige uitspraken van de Raden van Beroep en van rechtbanken (deze laatste in verband met de Zegelbelasting).

De hierboven zoo juist aangeduide strijd is over het algemeen genomen door den fiscus gewonnen, d.w.z. de fiscale ambtenaren kunnen tot alle onderdeelen van de administratie doordringen.

In het arrest van 16 Nov. '21 (B 2876) werd uitgemaakt, dat ook niet wettelijk voorgeschreven boeken ter inzage verstrekt moeten worden. In den zelfden zin het arrest d.d. 24 Mei '22.

Wel hecht ons hoogste rechtscollege waarde aan de uitdrukking in de wet, dat de betreffende boeken en bescheiden, die ter inzage worden gevraagd, moeten kunnen dienen tot staving van de aangifte of nadere beweringen van den belastingplichtige. Dus boeken of bescheiden, die daartoe niet kunnen dienen, behoeven niet ter inzage te worden verstrekt. Door het onverbreekelijke verband, dat er tusschen de boeken van een bepaalde administratie bestaat, beteekent deze restrictie in de practijk o.i. niet veel. De controleerende ambtenaar zal wel steeds met recht kunnen stellen, dat hij inzage van een bepaald boek voor de controle van hetzij de opgegeven winst, het opgegeven inkomen of vermogen of de opgegeven uitdeeling, noodig heeft, zelfs al zou iemand, die administratief minder ontwikkeld is, meenen, dat hij met het controleren van een paar speciale boeken zou kunnen volstaan.

De Hooge Raad maakte dan ook reeds uit, dat de fiscus volledige inzage van de geheele administratie kan vorderen, ook al zou de juistheid der aangifte op andere wijze gecontroleerd kunnen worden dan door de verlangde volledige inzage (arrest d.d. 5 Febr. '30 B 4691). Voordien had de H.R. reeds uitgemaakt, dat inzage van een rekening-courantboek gevorderd kan worden, ook al kunnen andere boeken en bescheiden de aangifte staven (arrest d.d. 24 October '23 B 3306), terwijl de R.v.B. te Middelburg d.d. 20 Nov. '26 uitmaakte, dat inzage van uitsluitend kasboek en grootboek niet voldoende is.

Bijzonder fel is de strijd geweest over de vraag, of de bankier een gedeelte van het ter inzage verstrekte boek mag bedekken of beplakken. Ook deze strijd is ten voordeele van den fiscus beslist en o.i. in het systeem van den Hoogen Raad ook zeer terecht, omdat door het onverbreekelijke geheel, dat de boekingen in een administratie uitmaken, het karakter van de posten slechts met voldoende graad van zekerheid vast te stellen is, als de hoofden der rekenin-

gen niet bedekt zijn. In dit verband noemen wij de arresten opgenomen onder de Nos. 4396, 4691.

Voor de Zegelwet, die de formulering, dat de ter inzage gevraagde boeken en bescheiden tot staving van de aangifte of nadere beweringen moeten kunnen dienen, niet kent, moesten andere juridische argumenten gelden om de volledige inzage en het verbod om een gedeelte der boeken te mogen bedekken te kunnen motiveeren. Deze zijn door de Rechtbank te Arnhem in haar vonnis d.d. 7 April 1930 (W. 12153) gehaald uit de bewoording en het systeem der Zegelwet. Wij mogen ter bekorting van ons betoog wel naar het betreffende vonnis verwijzen.

Het blijkt dus, dat de fiscale ambtenaren vrijwel alle paden en plekjes van het luilekkerland, dat de bankadministraties voor de controleerende ambtenaren zouden kunnen zijn, kunnen betreden. Van een bankgeheim kan dus feitelijk hier te lande niet meer gesproken worden. Men spreekt dan ook zeer terecht van een *zoogenaamd* bankgeheim.

Draagwijdte van het z.g. fiscale bankgeheim.

Waaruit bestaat dan dit z.g. bankgeheim? Dit leidt ons tot de beantwoording van de vraag, wat de fiscale ambtenaren met de gegevens, die zij uit de bankadministratie kunnen putten, mogen doen.

Reeds in een betrekkelijk oud arrest d.d. 16 Nov. 1921 (B' 2876) ontzegde de H.R. aan den fiscus het recht inzage te vragen van boeken en bescheiden, onafhankelijk van het doel, dat met die inzage beoogd wordt. Alleen als de ambtenaar zich licht wil verschaffen omtrent de aangifte of nadere beweringen van den belastingplichtige, mag inzage gevorderd worden. Dit geldt voor de I.B., de V.B., de D.T.B., de C.B.; niet voor de Z.B. Het maken van aantekeningen uit de boeken door de controleerende ambtenaren acht de H.R. in datzelfde arrest gemotiveerd.

In een zeer lezenswaardig artikel over het Bankgeheim, opgenomen in het Banknummer 1931 van het Handelsblad, wordt uit bovengenoemd arrest d.d. 16 Nov. 1921 de conclusie getrokken, dat een bankier steeds kan verhinderen, dat de controleerende ambtenaar „tegen de bedoeling van de wettelijke bepalingen en van den Minister in, de inzage tracht te gebruiken om zich gegevens te verschaffen, welke de belastingdienst tegen derden zal kunnen uitspelen.”

Het wil ons voorkomen, dat deze conclusie tot misvatting aanleiding kan geven. Het arrest geeft alleen aan, in welk geval de fiscus inzage van boeken en bescheiden kan vergen. Het arrest houdt niets in omtrent hetgeen de fiscus mag doen met de gegevens, die hij bij die inzage verzamelt, m.a.w. de vraag, of de fiscus die aldus te zijner beschikking komende gegevens mag gebruiken bij de regeling van de aanslagen van derden, wordt hier niet beslist.

Wat deze vraag betreft, is het van belang te wijzen op de artt. 102 I.B., 52 V.B., 33 D.T.B. en 25 C.B., die alle aan de desbetreffende ambtenaren een geheimhoudingsplicht opleggen voor hetgeen hun bij de uitvoering van hun taak blijkt nopens vermogen, inkomen, opbrengst, uitdeelingen en in het algemeen nopens de zaken of werkzaamheden van een ander. De geheimhoudingsplicht vervalt echter als de ambtenaren die gegevens noodig hebben voor de uitoefening van hun ambt of betrekking dan wel die gegevens noodig zijn voor de invordering van eenige aan den lande verschuldigde belasting of voor de toepassing van eenig wetsvoorschrift.¹⁾

Hieruit volgt o.i., dat van een fiscaal bankgeheim feitelijk niet gesproken kan worden, want als de fis-

¹⁾ De formulering van de desbetreffende artikelen in resp. de I.B., V.B., D.T.B. en C.B. is niet dezelfde, hetgeen weer een bewijs te meer is, dat unificatie van ons formeel belastingrecht gewenscht genoemd mag worden. Zie in dit verband ons artikel in „De Naamlooze Vennootschap”, aflevering October 1939 over: „Het rapport van het Comité Fiscal d.d. 21 Juni 1939 en eenige opmerkingen over het formeele belastingrecht”.

cus eenmaal inzage van de boeken en bescheiden van een bank heeft verkregen, dan zullen de ambtenaren zonder een wetsartikel te schenden van deze gegevens gebruik mogen maken.

Volledigheidshalve zij vermeld, dat de plicht om inzage van boeken en bescheiden te geven in de Zegelwet, gelijk wij reeds vermeldden, niet gebonden is aan de voorwaarde, dat die boeken en bescheiden moeten kunnen dienen tot staving van de aangifte of van nadere beweringen (zie art. 182 B), terwijl daarnaast geheimhoudingsvoorschriften hierin niet voorkomen.

Op de consequenties van deze afwijkende regeling gaan wij hier niet verder in; slechts zouden wij willen constateeren, dat het z.g. fiscale bankgeheim er niet sterker door komt te staan.

Het z.g. fiscale bankgeheim berust op Ministerieele resoluties.

De houding van den fiscus t.a.v. het bankgeheim vindt men uitgewerkt in de Ministerieele resoluties van 20 Sept. 1928, 27 Juni 1929 en 26 Januari 1932.

De resolutie van 20 Sept. 1928, heeft betrekking op de toepassing van de Zegelwet. De Minister geeft daarbij als zijn meening te kennen, dat, zoo bij de contrôle voor de Zegelwet mocht blijken, dat andere belastingwetten niet behoorlijk worden nageleefd, van die wetenschap een passend gebruik mag worden gemaakt. De Minister wijst er echter uitdrukkelijk op, dat hij wenscht: „dat het instellen van contrôle op de naleving der Zegelwet niet plaats heeft om gegevens te verkrijgen, die voor de contrôle van inkomens of vermogen van de in de boeken van kooplieden als cliënten voorkomende personen van belang zijn”.

De resolutie van 27 Juni 1929 gaat in dezelfde richting; de bij een contrôle verkregen gegevens mogen slechts worden gebruikt, aldus de Minister, voor de regeling der belasting van den belastingplichtige zelf, niet voor die van derden.

In de resolutie van 26 Januari 1932 preciseert de Minister zijn meening nog eens en komt daarbij o.i. ten deele terug op de res. van 27 Juni 1929, echter niet wat het z.g. bankgeheim betreft.

Met de resolutie van 26 Januari 1932 maakt de Minister als zijn meening kenbaar, dat de res. van 27 Juni 1929 niet zoo strikt moet worden toegepast, dat van gegevens, welke bij een boekonderzoek zijn gebleken, niet tegenover derden gebruik zou mogen worden gemaakt. Een zoodanige toepassing zou in strijd zijn met de bedoeling van de wet, zooals deze o.a. blijkt uit de artt. 102 I.B., 52 V.B. en 33 D.T.B., alsmede uit art. 106 der eerstgenoemde wet, dat stilzwijgend veronderstelt, dat de administratie bevoegd is van de ontvangens opgave gebruik te maken tegenover den werknemer. De Minister acht het daarom in den regel geoorloofd, dat bij het controleeren van aangiften of boekhoudingen gegevens worden genoteerd, welke voor de aanslagregeling van derden van belang zijn. *Dit geldt echter niet ten aanzien van banken en anderen, die in hun bedrijfsuitoefening schade zouden lijden, doordat de fiscus gebruik zou maken van in hun administratie verwerkte gegevens.*

Op de hierboven cursief gedrukte passage in een ministerieele resolutie, waarop naar vaststaande rechtspraak de belastingplichtige zich in rechte niet kan beroepen, baseert zich het z.g. fiscale bankgeheim hier te lande.

Het bankgeheim behoort tot de parlementaire stokpaardjes; in de Kamerstukken kan men dan ook geregeld een vragen- en antwoordspel tusschen het Parlement en den Minister over dit onderwerp vinden. Zoo legde de Minister van Financiën (Mr. Oud) bij de behandeling van de Doodehandbelasting in de Eerste Kamer (Vergadering d.d. 3 Oct. 1934) t.a.v. het fiscale bankgeheim de volgende verklaring af:

„De vraag van het bankgeheim doet zich op het oogenblik voor t.a.v. allerlei banken, die in den vorm van N.V.'s²⁾ enz. worden gedreven, waarbij door den fiscus voor de Dividend- en tantiëmebelasting of de Zegelbelasting

onderzoek wordt gedaan en waarbij de vaste regel is, dat van het onderzoek geen gebruik mag worden gemaakt voor het regelen van de belastingaanslagen voor derden. Dat bankgeheim berust niet op een voorschrift in de wet. De belastingadministratie zou zoo aanstonds het bankgeheim kunnen opheffen zonder dat één letter in de wet werd veranderd.”

Men zou dus de positie t.a.v. het bankgeheim, zooals die momenteel hier te lande is, als volgt kunnen samenvatten. Een bankgeheim voor den fiscus bestaat hier te lande niet. Voor de fiscale ambtenaren liggen alle geheimen van den bankier, voor zoover die in zijn administratie of zijn bescheiden tot uitdrukking komen, en dat zijn juist die geheimen, waarom het in fiscalibus gaat, open en bloot. Er bestaat wel wat men noemt een z.g. fiscaal bankgeheim, maar dat hangt aan een zijden draadje. Dat z.g. fiscale bankgeheim bestaat dan hieruit, dat de fiscus uit eigen beweging geen gebruik maakt van wat hij in de administratie van de bankiers vindt tegenover de cliënten van de bankiers. Mr. Dr. E. TEKENBROEK.

²⁾ O.i. is de N.V.-vorm in deze niet noodig, aangezien door de desbetreffende bepalingen in de I.B., de V.B. en de C.B. voor de in den firmavorm gedreven bankzaken hetzelfde geldt.

HET EENHEIDSPRIJSBEDRIJF.

Er is den laatsten tijd geen tekort aan literatuur over het vraagstuk der goederendistributie. Na de geschriften van voorstanders van wettelijk ingrijpen in de verhouding tusschen klein- en grootwinkelbedrijf verschenen de bekende memoranda der drie Hoogleraren G. H. Verrijn Stuart, Gerbrandy en Cassianus Hentzen, geschreven op verzoek van den Raad voor het Grootwinkelbedrijf in Nederland, terwijl thans voor ons ligt een gloedvol pleidooi voor het bestaansrecht der eenheidsprijzaken, van de hand van Mr. Fred. L. Polak, onder-directeur der N.V. Magazijn „De Bijenkorf” en geschreven als prae-advies voor de Vereeniging van Grootwerkgevers in het Winkel- en Magazijnbedrijf¹⁾.

Deze schrijver, die van een opmerkelijke belesenheid blijk geeft, is er in geslaagd een zoo boeiende schets van het economisch karakter der eenheidsprijzaken te geven, dat de lezer, die zich voor distributieproblemen interesseert, zijn beschouwingen en de van commentaar voorziene weergeving der op dit terrein door buitenlandsche regeeringen ingestelde enquêtes zeker als een aanwinst voor de literatuur over dit onderwerp zal beschouwen.

Waar gaat het bij dit alles om? Wanneer men zich de industrieele productie van verbruiksartikelen voorstelt als een groot aantal goederenstromen, die alle in één groot reservoir uitmonden, waaruit de consumens zijn behoeften dekt door aftapping via verschillende kranen, dan is het duidelijk, dat de goederenstroom door de groote kranen sneller en in groter volume vliedt dan door de kleine. Tevens is duidelijk, dat, naarmate de groote kranen het reservoir sneller aftappen, de kleine kranen, bij gelijk verondersteld consumptief vermogen der consumenten als totaliteit, minder te doen zullen krijgen. Noemt men nu de groote kranen warenhuis, filiaalbedrijf en eenheidsprijzaken, de kleine kranen d.e.t. middenstandswinkeliers, dan ligt in een notedop het probleem voor ons, waarover de laatste jaren in Nederland zoo veel te doen geweest is en waarvoor men eenerzijds zoo heftig tracht de overheid te interesseeren, anderzijds met evenveel overtuiging betoogt, dat de overheid er zich niet mee dient te bemoeien.

Op dit laatste standpunt staat de schrijver van dit prae-advies eigenlijk niet eens, wel dringt hij in zijn geschrift meermalen aan op instelling van een officieele enquête hier te lande, opdat de overheid in geen geval stappen onderneeme, 'alvorens objectieve voorlichting omtrent de feiten te hebben ontvangen.

¹⁾ Verschenen bij de N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Mij., Amsterdam 1939.

In afwachting daarvan heeft Mr. Polak, klaarblijkelijk in de verwachting, dat een eventueel door de tegenpartij op de grootwinkelbedrijven²⁾ te ondernemen aanval zich het eerst op de eenheidsprijzen zal richten, hiertegen bij voorbaat zijn afweergeschut in stelling gebracht.

Het eigenlijke betoog valt uiteen in twee gedeelten: een economisch deel en een sociaal deel. Daarvan is het eerste beter geslaagd te noemen dan het tweede. Hier is de insider aan het woord, die tal van verwijten tegen het eenheidsprijzbedrijf, zooals b.v. de veronderstelde verkoop van lokartikelen beneden kostprijs en het „uitknijpen” van fabrikanten, van de hand wijst en voorts ook lang niet blind blijkt te zijn voor de nadeelen, die de middenstandswinkelier inderdaad van zaken als het eenheidsprijzbedrijf ondervindt. „Zonder twijfel is het eenheidsprijzbedrijf in zijn commercieele gestie... wellicht „sans peur”, maar niet „sans reproche”. Echter hebben „zoowel het eenheidsprijzbedrijf als het kleinwinkelbedrijf hun specifieke tekortkomingen.”

Weliswaar is de schrijver op enkele punten minder overtuigend, zooals b.v. waar hij poneert, dat het eenheidsprijzbedrijf „nieuwe verkoopbronnen aangeboord” en „additioneelen omzet gekweekt” heeft, ja zelfs zijn medewerking verleend heeft aan „het voorkomen en verzachten van economische crises”, dit doet echter niet af aan de juistheid van de kern van het betoog, dat nl. het eenheidsprijzbedrijf een bijdrage is tot het rationaliseeren van de distributie van een beperkte serie goedkope verbruiksartikelen, die in *massa*-productie vervaardigd worden en derhalve voor zoover mogelijk ook massaal gedistribueerd moeten worden.

Anders staat het echter met de sociale zijde van het geval. Steeds wil de schrijver hier weer terugrijpen naar het door hem gemaakte onderscheid tusschen volwaardig en onvolwaardig kleinwinkelbedrijf, daarbij suggereerende, dat het volwaardige kleinwinkelbedrijf zichzelf wel weet te redden en het ondersteunen van het z.i. onvolwaardige kleinwinkelbedrijf de sociale gerechtigheid niet helpt bevorderen. Hier wordt het moeilijker met het betoog van den schrijver mee te gaan.

Immers, de scheiding tusschen volwaardig en onvolwaardig kleinwinkelbedrijf is gebaseerd op rentabiliteitsoverwegingen en derhalve van economisch, niet van sociaal karakter. Evenals nu in de sfeer der productie het toepassen van arbeidssparende machines economisch ten volle verantwoord doch sociaal ongewenscht kan zijn, zoo ook kan in de sfeer der distributie het opkomen en de uitbreiding van grootwinkelbedrijven — zooals eenheidsprijzen — economisch een voordeel, doch sociaal een nadeel beteekenen. De overheid staat in een geval als dit voor de niet benijdenswaardige taak deze zoo moeilijk op hun waarde te beoordeelen tegengestelde belangen, die door de gecompliceerdheid van het probleem buitengewoon onoverzichtelijk zijn, tegen elkaar af te wegen. Bij die afweging, welke vroeg of laat ook in ons land zal moeten geschieden, kan het boek van Mr. Polak zonder twijfel nuttige diensten bewijzen. Het draagt, door inhoud en betoogtrant, het karakter van een pleitrede. Voor den lezer kan dit echter geen bezwaar zijn, mits hij zich realiseert, dat ook de tegenpartij gehoord moet worden. t. D.

²⁾ Het trekt de aandacht, dat de schrijver, in een noot op pag. 8, tot de grootwinkelbedrijven ook de coöperaties rekent. Deze indeeling is ongebruikelijk en komt minder juist voor. Immers, de plaatselijke coöperaties bezitten een groote mate van autonomie, terwijl het kapitaalbezit er gedecentraliseerd is, in tegenstelling tot de ondernemingen, welke men gemeenlijk grootwinkelbedrijven noemt. Weliswaar is er een zekere mate van gelijkheid tusschen de coöperaties en bijv. de grootfiliaalbedrijven, aangezien ook in de coöperatieve beweging het eigen merk overheerscht en inkoop alsmede verkooppropaganda voor zoover mogelijk centraal geleid worden. Niettemin doet men beter de coöperaties als een afzonderlijke distributievorm te beschouwen.

HET AANDEEL DER GROOTE CONCERNS IN DE WERELDPETROLEUMINDUSTRIË.

Niets is taaier, verandert moeilijker, dan een verkeerde meening. Of het moest een halve waarheid zijn. En vooral dan kan zoo'n onjuiste opvatting niet worden uitgeroeid, indien zij eens, tientallen jaren geleden, wèl juist was, en er bovendien groepen zijn, die bij de handhaving van deze misvatting belang hebben. Tot deze ingewortelde onjuiste meeningen, behoort ook die, dat de petroleumindustrie beheerscht wordt door één groote, monopolistische onderneming, of, nog meer beminde lezing, dat er twee groote concerns zijn, die in de petroleumindustrie alles te zeggen hebben en elkaar bitter bestrijden.

Inderdaad zijn er in de internationale petroleumindustrie twee groote concerns aan te wijzen, die elk een plaats innemen, welke door geen enkele andere onderneming wordt benaderd, de Koninklijke-Shell groep en de Standard Oil Co., New Jersey. Maar dit beteekent niet, dat deze beide concerns samen ook maar een vierde van de wereldproductie van ruwe olie voor hun rekening nemen, of samen ook maar een derde van de voor raffinage bestemde ruwe olie verwerken.

De beteekenis van een petroleumonderneming.

Met de twee woorden *productie* en *raffinage* hebben wij twee punten genoemd, die bij de beoordeeling van de beteekenis van een petroleumonderneming een zeer voornamelijk rol spelen. Maar zij zijn geenszins de enige. Men zou, wil men een juiste vergelijking maken, immers ook met de *petroleumreserves* moeten rekening houden, zou naast de raffinage ook de *raffinagecapaciteit*, de controle over de *vervoermiddelen* (pijpleidingen, tankboorten enz.), den omvang van de *afzetorganisatie* en, last not least, de hoogte der *omzetten* in aanmerking moeten nemen. Maar de meeste van deze gegevens zijn niet beschikbaar, althans niet voor alle ondernemingen bekend, zoodat men, om desondanks de relatieve beteekenis der afzonderlijke ondernemingen te kunnen vaststellen, soms van de beurswaarde uitging, daarbij van de veronderstelling gebruik makende, dat al deze factoren in die waarde op een gemeenschappelijken noemer werden gebracht. Dit is ook tot op vrij groote hoogte het geval, al zullen tal van factoren, die op den beurskoers van invloed zijn, maar met de bedrijfsgrootte niets te maken hebben, kunnen worden genoemd (liberale of conservatieve dividendpolitiek; standing der betreffende onderneming; noteering aan verschillende beurzen; verdeling van de aandelen in „vlottend materiaal” en „stukken in vaste handen” enz.).

Wil men de vergelijking niet beperken tot de beteekenis van de afzonderlijke maatschappijen, maar uitstrekken tot de verschillende groote groepen, dan heeft men met nog een moeilijkheid te kampen, nl. de juiste *grenslijn* te trekken *tusschen de verschillende concerns*. Het is gemakkelijk genoeg te zeggen, dat die en die maatschappij een belangrijke „onafhankelijke” onderneming is — d.w.z. volgens de in Amerika gebruikelijke terminologie niet tot de Standard Oil groep behoort, zoodat bijv. de Shell-Union aldaar als „onafhankelijke” maatschappij wordt beschouwd, of volgens de hier gebruikte indeeling noch tot de Standard Oil noch tot de Koninklijke-Shell behoort — maar waar liggen de grenzen van de „Standard Oil groep”. Moet daaronder alleen de Standard Oil Co., New Jersey, met haar dochterondernemingen worden verstaan, of vallen daaronder ook alle ondernemingen, die vroeger door de New Jersey maatschappij werden gecontroleerd, maar sinds 1912 zelfstandige ondernemingen zijn geworden, die zich soms buitengewoon „zelfstandig” tegenover de oude moedermaatschappij gedragen? En zoo ja, hoe moet een onderneming worden behandeld, die uit de fusie van een oude Standard Oil dochter met een onafhankelijke maatschappij is ontstaan? Daarop kan eigenlijk

alleen de practijk het antwoord geven, d.w.z. de min of meer zelfstandige houding, die de betreffende maatschappij aanneemt. Hiermede en met de historische ontwikkeling rekening houdende zou men tot de volgende *indeeling der groote petroleummaatschappijen* kunnen komen:

1. Koninklijke-Shell groep.
2. Anglo-Iranian Oil — Burmah Oil.
3. Standard Oil Co., New Jersey.
4. Vroeger door de Standard Oil Co., New Jersey, gecontroleerde maatschappijen.
5. Onafhankelijken.

Daarbij zou men bovendien de nauwe samenwerking niet mogen vergeten, die sinds meer dan een tiental jaren tusschen de groepen sub 1 en 2 bestaat, en evenmin de — overigens lossier wordende — betrekkingen tusschen de groepen sub 3 en 4, terwijl samenwerking bijv. tusschen groote ondernemingen van groep 4 en groep 5 geenszins zeldzaam is. Tenslotte zou men, wil men vaststellen, in welke mate de wereldpetroleumindustrie beheerscht wordt door groote, verticaal opgebouwde economische „eenheden”, ook de Russische petroleumindustrie als zoodanig moeten beschouwen en als „groep” 6 moeten vermelden.

Ruwe-olie-productie.

Van de bovengenoemde punten zijn de meest volledige gegevens beschikbaar over de *winning van ruwe olie*. De omstandigheid, dat tegenwoordig alle groote petroleumondernemingen over een eigen breede productiebasis beschikken, maakt het mogelijk, de productie van ruwe olie inderdaad als een der maatstaven voor vergelijking te gebruiken. Dit is niet steeds zoo geweest, en dertig, ja vijftienvintig jaren geleden, zou juist de grootste aller petroleummaatschappijen, de Standard Oil Co., New Jersey, als producent van ruwe olie nauwelijks hebben meegeteld. Het was immers haar politiek, de industrie door het bezit van de vervoermiddelen, de raffinage en de afzetorganisatie te beheerschen, maar de productie aan anderen over te laten.

Bij de productiecijfers doet zich echter weer een moeilijkheid voor: moet men de z.g. *bruto*- of de z.g. *netto*winning als maatstal gebruiken? Het eerstgenoemde cijfer is dat van de door een bepaalde maatschappij gewonnen hoeveelheid ruwe olie, onverschillig, wie op deze olie eigendomsrechten kan doen gelden, zoodat bijv. de royalties, die de producenten aan de eigenaars van de door haar gepachte terreinen of aan Regeeringen moet afleveren, soms ook de hoeveelheden, die zij voor rekening van anderen wint, daarin zijn begrepen. Trekt men deze hoeveelheden af, dan blijft de z.g. *netto*-productie over, dus de hoeveelheden, die de maatschappij voor zichzelf heeft gewonnen. Dit laatste cijfer is, uit den aard der zaak, voor haar het economisch belangrijkste, al geeft het bruto-cijfer een duidelijker kijk op de door de betreffende onderneming verrichte prestatie. Met uitzondering van de Standard Oil Co., New Jersey, die het bruto-cijfer vermeldt — terwijl de Koninklijke-Shell (blijkbaar) hetzelfde doet, — geven alle Amerikaansche maatschappijen de *netto*-productie aan.

In de eerste tabel hebben wij zowel bruto- als ook netto-productie vermeld, waarbij wij uit den aard der zaak gedwongen waren, de ontbrekende gegevens te schatten. Wij hebben alle maatschappijen genoemd, waarvan de productie in een der beide afgelopen jaren tenminste 10 miljoen barrels bruto beliep. Aangezien de meeste maatschappijen, van welke de gegevens in onze tabel zijn verwerkt, haar productie in barrels (inhoudsmaat), en niet in ton (gewicht) vermelden, hebben wij alle in ton gepubliceerde gegevens eveneens in barrels berekend. De gegevens betreffende de productie der groote groepen en groote maatschappijen luiden daarna als volgt:

De productie van ruwe olie door de groote petroleum-concerns in 1937 en 1938 (mill. barrels).

Groep en Maatschappij	Bruto		Netto	
	1937	1938	1937	1938
<i>Koninklijke-Shell</i> (I) 231.9 ¹⁾	216.9 ¹⁾	220.0 ²⁾	205.0 ²⁾	
<i>Anglo-Iranian-Burmah Oil.</i>				
Anglo-Iranian	84.0 ³⁾	84.4 ³⁾	84.0 ³⁾	84.4
Burmah Oil	10.1 ³⁾ *)	10.1 ³⁾ *)	10.1 ³⁾ *)	10.1 ³⁾ *)
Totaal (II)	94.1	94.5	94.1	94.5
<i>Standard Oil Co., New Jersey</i> (III)				
237.1	220.1	215.0 ⁴⁾ *)	200.0 ⁴⁾ *)	
<i>Vroeger door de St. O., New Jersey, gecontroleerd:</i>				
Atlantic Refining	14.8 ⁵⁾	15.1 ⁵⁾	12.0	12.2
Ohio Oil	27.2	23.5	22.5	19.3
Socony-Vacuum	73.6	70.1	62.9	59.2
St. O. of California	48.1	44.8	44.0	41.9
St. O. of Indiana	38.7 ⁵⁾	37.5	32.0	30.4
Tide Water Associated	28.2	24.7	22.5	20.8
Totaal (IV)	230.6	215.7	195.9	183.8
<i>Onafhankelijke maatschappijen.</i>				
Amerada	12.9 ⁶⁾	10.8 ⁶⁾	11.0	9.2
Barnsdall	10.6 ⁶⁾	9.9 ⁶⁾	9.1	8.5
Cities Service	29.5	26.1	25.8	22.8
Consolidated Oil	37.5	29.8 ⁶⁾	28.9	24.1
Continental Oil	28.0 ⁶⁾	25.7 ⁶⁾	22.8	20.8
Gulf Oil	79.3	74.9	66.5	63.0
Phillips Petroleum	45.5	36.1	24.7	20.6
Pure Oil	23.2	22.5	20.3	19.7
Skelly Oil	13.4	9.7	11.5	8.3
Sun Oil	15.5 ⁶⁾	15.2 ⁶⁾	13.6	13.3
Texas Coop.	60.5	58.5	49.5	48.2
Union Oil (Calif.)	23.0 ⁶⁾	21.0 ⁶⁾	18.8 ⁶⁾	17.1 ⁶⁾
Totaal V	378.9	340.2	302.5	275.6
Totaal (I-V)	1172.6	1087.4	1027.5	958.9
U.S.S.R. (VI)	198.8	206.2	198.8	206.2
Totaal generaal (I-IV)	1371.4	1293.6	1226.3	1165.1
Wereldproductie	2041.7	1978.3	2041.7	1978.3

¹⁾ Is geheel of gedeeltelijk geraamd.

²⁾ 31.99 mill. kg in 1937 en 29.92 mill. kg in 1938.

³⁾ 11.5 mill. ton in 1937 en 11.56 mill. ton in 1938 (zonder de winning van olie uit leisteen). ⁴⁾ Pl.m. 1.4 mill. ton in 1937 en 1938. ⁵⁾ Volgens „Pool's” slechts 90 mill. barrels in 1937 en 178 mill. barrels in 1938. ⁶⁾ Inclusief de winning van aardgasbenzine.

Uit deze gegevens blijkt, dat in 1938 zonder Rusland 55.0 pCt., en met Rusland 65.4 pCt. bruto, van de wereldproductie door de groote economische eenheden worden voortgebracht, of resp. 48.5 en 58.9 pCt. netto. Dit cijfer is als volgt over de verschillende groepen te verdeelen:

Groep (concern, maatschappij, enz.)	bruto		netto	
	%	%	%	%
Koninklijke-Shell	11.0	10.4	11.0	10.4
Anglo-Iranian—Burmah Oil	4.8	4.8	4.8	4.8
Standard Oil Co., New Jersey	11.1	10.1	11.1	10.1
Vroeger door de St. O., N. J., gecontroleerde maatschappijen	10.9	9.3	10.9	9.3
Onafhankelijke maatschappijen	17.2	13.9	17.2	13.9
Rusland	10.4	10.4	10.4	10.4
Totaal	65.4	58.9	65.4	58.9

Zoals men ziet, is het aandeel van de allergrootste ondernemingen (Koninklijke-Shell eenerzijds en Standard Oil Co. anderzijds), vrijwel gelijk, en even hoog als of iets hooger dan dat van Rusland, terwijl het ook bijna geëvenaard wordt door de productie van de vroeger door de Standard Oil Co., New Jersey, gecontroleerde ondernemingen. Het aandeel van de „onafhankelijken” is verreweg het belangrijkste. Van een productiemonopolie of van een sterk overheersende positie van één enkele groep of onderneming kan echter, dit blijkt uit het bovenstaande ten duidelijkste, niet worden gesproken.

In het volgende staatje hebben wij de *netto*-productie 1938 van de in onze eerste tabel genoemde maatschappijen naar de *hoogte* gerangschikt, onverschillig tot welke groep de betreffende producenten behoren.

De netto-winning van ruwe olie door de groote petroleum-producenten in 1938 (mill. barrels).

Product	Transport..	1006.0
U.S.S.R.....	206.2	Tide Water Associated 20.8
Koninklijke-Shell ..	205.0*	Phillips Petroleum 20.6
Standard Oil, N. J....	200.0*	Pure Oil 19.7
Anglo-Iranian	84.4	Ohio Oil..... 19.3
Gulf Oil.....	63.0	Union Oil (Calif.) 17.1
Socony Vacuum	59.2	Sun Oil..... 13.3
Texas Corp.	48.2	Atlantic Refining 12.2
St. O. of California ..	41.9	Burmah Oil..... 10.1
St. O. of Indiana	30.4	Amerada 9.2
Consolidated Oil	24.1	Barnsdall 8.5
Cities Service	22.8	Skelly Oil..... 8.3
Continental Oil	20.8	
<i>Transporteeren..</i>	<i>1006.0</i>	<i>Totaal.... 1165.1</i>

*) = Schatting.

De raffinage van ruwe olie.

Slechts enkele van de genoemde Amerikaansche maatschappijen produceeren méér ruwe olie dan zij verwerken (Ohio Oil, die 306 pCt. van de in 1938 geraffineerde hoeveelheid voortbracht, Continental Oil, waar dit met 152 pCt. het geval was, en Phillips Petroleum, 130 pCt.; voorts de Skelly Oil). Bij alle andere ondernemingen overtrof de geraffineerde hoeveelheid ruwe olie verreweg de geproduceerde. M.a.w. de meeste groote maatschappijen waren en zijn belangrijke koopsters van ruwe olie. Van de in ons staatsje genoemde maatschappijen zijn de Amerada en de Barnsdall Oil slechts producenten van ruwe olie. Bij de overige beliep de eigen netto-productie tusschen 35 pCt. (Atlantic Refining en Standard Oil Co. of Indiana) en 84 pCt. (Standard Oil Co. of California) of 83 pCt. (Gulf Oil) van de verwerkte hoeveelheid. Een in vergelijking met de verwerking geringe eigen productie kan onder bepaalde omstandigheden (gedrukte prijzen van ruwe olie) een voordeel zijn, maar over het algemeen is een zeker evenwicht tusschen productie en verwerking wel gewenscht, omdat daardoor de afhankelijkheid van de prijzen van ruwe olie en van de marge tusschen deze prijzen en die van de eindproducten wordt verminderd. Groote reserves maken het mogelijk, ook in tijden van schaarschte en hooge ruwolieg-prijzen voordelig te produceeren.

Aangezien over het algemeen in de laatste jaren en zelfs tientallen van jaren de ruwoliemarkt meereendeels een „buyer's market" was, versterkt het feit, dat de groote maatschappijen koopsters van ruwe olie zijn, haar positie op deze markt. Voor het efficiënte bedrijf van een petroleumraffinaderij zijn bepaalde minima van te verwerken grondstoffen vereischt, en reeds daarom kan lang niet ieder petroleumproducent, gesteld hij zoude zulks zelfs willen, een raffinaderij oprichten en ruwe olie raffineeren. In de V. St. zijn eenige tienduizenden producenten van ruwe olie, maar slechts eenige honderden raffinaderijen.

Uit een en ander volgt reeds, dat de raffinage in veel sterker mate door de groote en kapitaalcrachtige ondernemingen wordt beheerscht dan de productie van ruwe olie. Voor Koninklijke-Shell, Anglo-Iranian en Burmah Oil staan geen gegevens betreffende de verwerking ter beschikking; dus moesten deze data worden geschat. Dit in aanmerking nemende, komt men tot de conclusie, dat zonder Sovjet-Rusland 71.6 pCt. van de (geschatte) totale hoeveelheid van voor raffinage bestemde ruwe olie door de groote maatschappijen wordt verwerkt; inclusief Sovjet-Rusland stijgt dit percentage tot ongeveer 81.7 pCt., als volgt verdeeld:

Koninklijke-Shell	13.0
Anglo-Iranian — Burmah Oil	4.9
Standard Oil Co., N. J.	15.4
Vroeger door de St. O., N. J. gecontroleerde maatsch.	17.8
Onafhankelijken	20.5
Rusland	10.1
<i>Totaal .....</i>	<i>81.7</i>

Al wordt dus de raffinage in veel sterker mate door de groote ondernemingen beheerscht, het is ook hierbij weer onjuist te veronderstellen, dat een of twee groote ondernemingen een alles overheerschende

positie zouden innemen. Het aandeel der groote ondernemingen afzonderlijk blijkt uit de volgende tabel:

De verwerking van ruwe olie door de groote petroleum-concerns in 1938 (mill. barrels).

Groep en Mij.	Mill. barrels	„Onafhankelijke Mij."
Koninklijke-Shell (I) 245.0 *	Amerada	—
Anglo-Iranian. Burmah Oil.	Barusdall	—
Anglo-Iranian	82.0 *	Cities Servie .....
Burmah Oil	9.8 *	Consolidated Oil .....
<i>Totaal (II)....</i>	<i>91.8 *</i>	Continental Oil .....
Standard Oil Co.,		Gulf Oil.....
New Jersey (II)	290.0	Phillips Petroleum ....
Vroeger door de St. O.,		Pure Oil .....
N. J. gecontroleerd:		Skelly Oil .....
Atlantic Refining	35.3	Sun Oil .....
Ohio Oil	6.3	Texas Coop. ....
Socony-Vacuum	112.5	Union Oil (Calif.) .....
St. O. of California.....	50.0	<i>Totaal V.....</i>
St. O. of Indiana.....	87.8	<i>Totaal I-V.....</i>
Tide Water Associated ..	42.7	U.S.S.R. (VI) .....
<i>Totaal (IV).....</i>	<i>334.6</i>	<i>Totaal Generaal (I-VI) 1537.2</i>

*) = Schatting.

De omzetten.

Gaarne hadden wij deze uiteenzetting ook door een volledig overzicht van de geldwaarde der omzetten van de groote maatschappijen gecompleteerd. Helaas staan deze cijfers noch voor de Koninklijke-Shell, noch voor de Anglo-Iranian en Burmah Oil, noch (althans op vergelijkbare basis) voor Rusland ter beschikking. Ramingen zijn hier met eenige mate van betrouwbaarheid niet mogelijk. Wij hebben daarom slechts de omzetcijfers der Amerikaansche ondernemingen volgens de belangrijkheid gerangschikt, en in de tabel alle petroleummaatschappijen der Ver. St. opgenomen, die in 1938 een omzet van meer dan \$ 25 mill. bereikten; daaronder zijn ook twee vennootschappijen niet tot de belangrijkste producenten van ruwe olie of tot de grootste raffinadeurs behoorden.

De omzetten van 23 Amerikaansche petroleum-maatschappijen in 1937 en 1938 (\$ 1000).

Maatschappij	1938	1937
Standard Oil Co., New Jersey....	1173.730	1308.900
Socony Vacuum Oil Co.....	554.214	574.025
Texas Coop.	348.922	376.238
Standard Oil Co. of Indiana	335.996	365.521
Gulf Oil Coop.....	266.329	278.676
Shell Union Oil Corp.....	252.832	260.308
Cities Service Co. 1)	215.337	241.750
Consolidated Oil Corp.	214.760	241.761
Humble Oil en Refg. Co. 2)	205.458	213.266
Standard Oil Co. of California....	180.848	192.146
Tide Water Associated	137.384	145.177
Atlantic Refining Co.....	125.731	131.217
Sun Oil Co.	115.047	133.323
Phillips Petroleum Co.	111.899	118.725
Pure Oil Co.....	104.742	119.098
Continental Oil Co.....	80.151	89.180
Union Oil of California.....	78.091	85.341
Standard Oil Co. of Ohio	55.307	57.864
Ohio Oil Co.	54.334	64.165
Standard Oil Co. of Kentucky....	51.541	53.121
Mid-Continent Petroleum Co.	38.413	41.976
Skelly Oil Co.	35.880	41.484
South Penn Oil Co.....	25.931	37.119

1) Petroleum-public utility onderneming; ontvangsten uit het petroleumbedrijf \$ 121.905.000 in 1938 en \$ 143.180.000 in 1937. 2) Dochtermij. Standard Oil Co., New Jersey.

Ondanks zekere lacunes en ondanks de aanvulling van ontbrekende officieele gegevens door ramingen, kunnen, meenen wij, de bovenstaande gegevens wel een indruk geven zowel van de grootte der afzonderlijke maatschappijen als ook van haar relatieve betekenis. Bovendien kunnen zij misschien ertoe bijdragen, sommige vastgeroeste, maar daarom nog lang niet of niet meer juiste opvattingen betreffende de structuur der internationale petroleumindustrie recht te zetten. Ook met dit doel, legenda en mythe te vervangen door feiten en werkelijkheid, voor oogen werden deze beschouwingen geschreven.

Dr. W. MAUTNER.

OORLOGSWINST EN SPAARDWANG.

Bij het uitbreken van den oorlog heeft men in vele landen maatregelen genomen ter beteugeling van de prijsstijging. En al moet men de uitingen der staatslieden in dit opzicht natuurlijk niet te letterlijk nemen, het heeft er een oogenblik naar uitgezien, alsof wij ook in Nederland naar een periode van totaal gereguleerde prijsvorming gingen en slechts het gebruikelijke argument, dat men de wetten der prijsvorming niet kan schenden, zonder daardoor schade te veroorzaken, zal wel tot verzachting van dit streven hebben bijgedragen.

Intusschen is dit argument, bij het aanwenden waarvan men zich op de economen pleegt te beroepen, niet zoo vanzelfsprekend als gewoonlijk wordt aangenomen. Natuurlijk is een prijsregeling, die zich van de productiekosten niets aantrekt, een onding en wordt daardoor het doel van de regeling: de betere verzorging van het volk met levensmiddelen, niet bereikt, daarom reeds, omdat men er industrieën mee elimineeren kan. Doch men is geneigd aan te nemen, dat men de vrije marge tusschen kosten en prijs, de winstmarge dus, min of meer naar believen kan manipuleeren en dat men zich op deze wijze kan richten tegen de eenerzijds gehate en gevreesde, doch anderzijds hevig begeerde O.W.

Geheel onjuist is dit niet, doch men is in dit opzicht niet zoo vrij, als wel op het eerste gezicht zou kunnen schijnen. In de eerste plaats is er een conjunctuurgrens: wanneer men de winst beneden een bepaalde hoogte houdt, kan men in plaats van een oorlogshausse een baisse produceeren, met het gevolg, dat zich naast het oorlogswee een ander wee, van economischen aard, presenteert, dat de economische en moreele kracht van de natie belangrijk kan ondermijnen. De winst moet dus een normale handelswinst blijven, althans van conjunctuurstandpunt bekeken.

Maar dit is niet alles. Want in oorlogstijd worden aan den ondernemer extra hoge eischen gesteld en de oorlogswinst wordt niet altijd zonder ongewone moeite en zorgen gemaakt. Nu is het een fout, te denken, dat in oorlogstijd het patriotisme wel zorgen zal voor het produceeren van deze extra hoeveelheid energie, die onder de buitengewone omstandigheden noodig is. De winstprikkel is in oorlogstijd meer dan ooit noodig, zoo goed als hier en daar een verhoogde loonprikkel en het zal dus zonder meer duidelijk zijn, dat *het normale winstpeil in oorlogstijd iets hooger ligt dan in vreedestijd* en dat, wil men het volk de voordeelen van een oorlogsconjunctuur gunnen, men niet op het standpunt mag staan, dat het winstpeil gedurende den oorlog niet boven het normale vredespeil mag stijgen.

Wanneer bijv. een winstpeil van gemiddeld 6 pCt., in vreedestijd voldoende zou zijn, om algemeene tewerkstelling van alle arbeidskrachten bij benadering mogelijk te maken, dan zal in oorlogstijd wellicht een gemiddelde winst van 7 pCt. alleen dit doel kunnen bereiken.

Was met deze redeneeringen nu het geheele probleem afgedaan, dan zou men kunnen zeggen: laten wij trachten, de prijzen zoo te regelen, dat de gemiddelde winst wel boven een normaal peil komt, doch niet ver er boven. En het cijfer der bedrijvigheid zou, met inachtneming van factoren als materiaal-schaarschte en dergelijke, een index voor de te volgen gedragslijn kunnen zijn. Met dit al neme men in aanmerking, dat het winstpeil bij het uitbreken van den oorlog in Nederland nog sub-normaal was, om welke reden de winst stellig meer zou mogen stijgen dan in het hier gegeven voorbeeld.

Doch ook dit is nog niet alles. In gevallen, waarin men met speculatieve prijsopdriving te doen heeft, kan men natuurlijk met weinig schade voor de gemeenschap ingrijpen, al dient men zich er voor te hoeden, een *eenmaal ontketende* golf van speculatie te breken, omdat dit een algemeene depressie zou

kunnen produceeren. Speculatie en conjunctuur hangen ten nauwste samen en dit wordt door regelings-enthousiasten wel eens vergeten en het vraagstuk, of bepaalde soorten van speculatie niet in hun geheel verwijderd zouden moeten worden, mag niet verward worden met het vraagstuk van de bestrijding van een bestaande speculatiegolf in een maatschappij, waarin die speculatie een rol vervult en moet blijven vervullen, zoolang die maatschappij in haar tegenwoordigen vorm bestaat.

Daarbij komt, dat speculatieve prijsstijgingen van de zoogenaamde gelegitimeerde prijsstijgingen zeer moeilijk zijn te onderscheiden. Immers, hoe zal men beoordeelen, wat op grond van bepaalde aanbods- en vraagverhoudingen in de naaste toekomst, die men nog niet kent, de juiste prijs van het oogenblik zal zijn. En in oorlogstijd liggen de factoren, die vraag en aanbod bepalen, veelal nog meer in het verborgene, dan in vreedestijd.

Nu zal men zeggen: wat doet het ertoe, of een prijs op de ideale hoogte staat of niet. Als de winsten bevredigend zijn, doch niet excessief en een verhooging der winsten geen extra-prikkel tot het aanbod meer zou scheppen, dan hebben wij maar één belang, te zorgen, dat het volk de dingen, die het noodig heeft, zoo goedkoop mogelijk krijgt. Nu is hier iets van waar en er is iets te zeggen voor ingrijpen in dit opzicht, ook al is het gevaarlijk en verliest het prijs-systeem er iets van zijn gewone buigzaamheid door, terwijl de prijzen stellig geen uitdrukking meer zullen zijn van de relatieve nuttigheid der verschillende goederen. Waarbij nog komt, dat fouten, die in dit opzicht gemaakt worden, zich erg kunnen wreken, wanneer de oorlog voorbij is en het blijkt, dat men, misschien onnoodig, industrieën heeft gesteund, die in vreedestijd geen levensvatbaarheid hebben.

Nu geef ik toe, dat er stellig een terrein is, waarop men de prijsvorming niet vrij kan laten in oorlogstijd, dat der eerste levensbehoeften, en reeds dit feit doet de vraag stellen, of het wel wenschelijk is, de regeling alleen tot dit terrein te beperken. Immers, in dit geval worden zij, die de levensbehoeften verzorgen, zwaarder getroffen dan de andere producenten, hetgeen wijst op de wenschelijkheid van een meer algemeene regeling¹⁾.

Wij zullen bij deze interessante vraagstukken van oorlogsordening niet langer stilstaan, en de weinige ruimte, die ons nog rest, liever wijden aan een van economisch standpunt nog boeiender verschijnsel, dat zich hier presenteert. Wij weten, dat de prijzen in normale tijden vaststaan, wanneer vraag en aanbod der goederen gegeven zijn. Stelt men nu een prijs laag, terwijl de hoeveelheid van het goed gedaald is, dan zal het budget der koopers een vacuum gaan vertoonen: een deel van het verdiende geld wordt niet uitgegeven, of moet uitgegeven worden voor andere dingen, waarvan een teveel is. Bij een algemeene prijsregeling zal intusschen de daling van het aantal goederen een *blijvend* vacuum van alle budgetten gaan veroorzaken, zoodat prijsregeling bij dalend goederenaanbod (zooals dit in oorlogstijd pleegt voor te komen) *practisch spaardwang beteekent*. Om dezelfde reden (de reden, dat men den prijs niet tot zijn natuurlijke hoogte laat stijgen) is dan ook distributie der schaarsche goederen noodig ter voorkoming, dat de rijken alles, de armen te weinig zouden krijgen.

Maar nu is vraag, wat zullen de menschen doen met de bedragen, die zij niet kunnen uitgeven? Er is maar één antwoord op in het geval van een algemeene prijsregeling en dat is: ze zullen sparen en probeeren te beleggen. Als zij sparen en niet beleggen, zullen de economen zeggen, dat dit defleerend werkt: doch het is duidelijk, dat in dit geval niet het niet-beleggen van spaargelden de oorzaak van de deflatie is, doch dat een gewilde remming van inflatie de spaargelden doet ontstaan. Intusschen is het

¹⁾ Maar dan een billijke regeling natuurlijk!

niet van belang onthloot te vragen, of dit dwangsparen tot beleggen kan leiden. In de industrie kan de vraag naar beleggingen aan nauwe grenzen gebonden zijn, eenerzijds door het tegenhouden van het stijgen van de winst, anderzijds doordat in een tegenwoordigen oorlog de materiaalklem wel eens pijnlijker kan worden dan zij in den vorigen oorlog geweest is. Want de omvang der activiteit hangt niet alleen af van den voorraad arbeid, kapitaal, grond en ondernemingsgeest, doch helaas ook van den voorraad van vele goederen, die men importeeren moet, hetgeen wel eens een bron van ellende voor onze industrie kan worden, wanneer een langdurige oorlog zou ontstaan.

Moet dan de dwangspaarder zijn geld renteloos laten liggen? Laten wij hiervoor in oorlogstijd niet bevreesd zijn, want de Staat, die in oorlogstijd teveel geld heeft, is een hoogst onwaarschijnlijk iets.

Dr. W. L. VALK.

DE RIJKSMIDDELEN OVER SEPTEMBER.

Algemeen beeld.

Met meer dan gewone belangstelling zal ditmaal naar het Middelenoverzicht zijn uitgezien, waarin de in Europa ingetreden oorlogstoestand en de als gevolg daarvan in Nederland op economisch gebied getroffen maatregelen zich voor het eerst hebben kunnen weerspiegelen. Wie intusschen gedacht heeft opzienbare wijzigingen in den staat te zullen aantreffen, ziet zijn verwachting niet vervuld. Behoudens een niet onbelangrijke daling van een paar kleine middelen (het statistiekrecht en de loodsgelden) verschilt het overzicht ditmaal nog in niets van de normale inkomsten, waaraan wij den laatsten tijd gewoon zijn geworden. Zelfs de invoerrechten wisten op peil te blijven. De totale opbrengst der niet-directe heffingen bedroeg f 37.816.200, d.i. f 368.200 minder dan de ontvangsten in de gelijknamige maand van het vorige jaar hebben beloopt. Daarentegen werd de gemiddelde maandraming met f 1.005.800 overtroffen. De meeste middelen vertoonden een hooger opbrengstcijfer. Alleen het statistiekrecht, de omzetbelasting, de couponbelasting, de zegelrechten, de registratierechten, de successierechten en de loodsgelden bewogen zich in dalende richting. Dat de vergelijking met September 1938 betrekkelijk ongunstig uitvalt, is in hoofdzaak aan de omzetbelasting te wijten, die door de gewijzigde betalingsregeling f 2.079.300 minder opbracht.

De totale ontvangsten over de eerste drie kwartalen van dit jaar bedragen f 349.214.200 tegen f 330.556.600 in hetzelfde tijdvak van 1938 en bij een evenredige raming van f 331.293.750. In vergelijking met het vorige jaar droegen twaalf middelen tot de verhooging bij met een gezamenlijk bedrag van f 27.177.900; de overige vijf middelen brachten tezamen f 8.520.400 minder op. Tien middelen overschreden de raming met in totaal f 24.516.300; de resterende zeven belastingen brachten tezamen f 6.595.800 minder op dan waarop blijkens de raming was gerekend.

Dividend- en tantiëmebelasting.

Evenals in de vorige maanden van het kwartaal liep de dividend- en tantiëmebelasting in opbrengst vooruit (ditmaal met f 315.300). De in de reeds verstreken maanden van het jaar verkregen voorsprong boven 1938 steeg hierdoor tot f 1.068.100, welke toename geheel is toe te schrijven aan de verhooging der Rijksopcenten in Mei 1938. Groot is de verkregen winst niet en daarom mag veilig worden aangenomen, dat de inzinking van de conjunctuur in 1938 een remmenden invloed heeft uitgeoefend.

Invoerrechten.

Zoals reeds werd opgemerkt, waren de invoerrechten hoog (opbrengst f 10.047.500 tegen f 8.728.800

in September 1938 en bij een raming van f 8.000.000). De verhooging van het tarief met ingang van 1 Maart jl. levert extra baten voor 's Rijks schatkist op. Voor de komende maanden zal evenwel rekening moeten worden gehouden met het stagneeren en zelfs voor een deel stilleggen van in- en uitvoer. Uit den niet geringen teruggang van het statistiekrecht (van f 217.000 tot f 150.500) valt trouwens af te leiden, hoezeer onze buitenlandsche handel in omvang is teruggelopen. Blijkbaar hebben de invoerrechten veel opgebracht, omdat in de afgelopen maand belangrijke hoeveelheden goederen sneller dan gewoonlijk uit het entrepot zijn gehaald en ter markt gebracht, omdat daarnaar een sterke vraag bestond en een aanstaande prijsstijging niet uitgesloten moest worden geacht.

Accijnzen.

De accijnzen maakten een goed figuur, dank zij de ruime afneming van alle soorten van artikelen in verband met de belangrijke voorraadvormingen in den laatsten tijd. Het zout verschaftte een surplus van f 15.300. Dit middel is de eenige accijns, die in de reeds verstreken maanden van het jaar minder heeft opgeleverd dan in dezelfde periode van 1938 (teruggang f 238.900). De geslachtaccijns steeg met f 91.200 en overtrof de maandraming met f 109.200, waarschijnlijk wegens de slachtingen voor de gemobiliseerden. Aan wijnaccijns werd f 32.700 meer ontvangen dan in September 1938; vermoedelijk is ook in dit artikel heel wat gehamsterd. De gedistilleerd-accijns vertoonde een accres van f 87.900, hoewel de maand September ditmaal een verschijndag van den crediettermijn minder telde dan in 1938. De bieraccijns gaf zelfs een recordcijfer te zien; de ontvangsten bedroegen niet minder dan f 973.000, d.i. f 280.900 meer dan in September 1938 werd geïnd en f 306.400 boven de gemiddelde maandraming. Ook de suikeraccijns was door de sterke voorraadvorming aan den hoogen kant; hier bedroeg de stijging f 247.200, terwijl de raming met f 859.200 werd overtroffen. Tenslotte de tabaksaccijns, die met f 219.000 vooruitging en f 660.800 boven de maandraming opleverde; hier is de oorzaak van de vermeerdering eenerzijds aan een stijging van het verbruik, anderzijds aan de prijsstijging van importsigaretten toe te schrijven. Alles bij elkander genomen, moet geconstateerd worden, dat het er met de accijnzen op dit oogenblik goed voorstaat. Tot dusver hebben de accijnzen gezamenlijk ruim f 5½ miljoen meer opgebracht dan in de eerste drie kwartalen van het vorige jaar.

Andere indirecte heffingen.

De belasting op gouden en zilveren werken gaf bijna f 3.000 meer dan in September 1938. Daarentegen vertoonde de omzetbelasting een belangrijken teruggang (van f 2.079.300). Deze vergelijking heeft thans echter weinig zin, nu door de gewijzigde betalingsregeling het zwaartepunt voor de betalingen is verlegd naar de eerste maand van het nieuwe kwartaal. Ongetwijfeld mag voor de maand October op een veel hogere ontvangst worden gerekend, mede gelet op de voorraadvorming, die in de vorige maanden heeft plaats gehad. De couponbelasting verschaftte f 110.400 minder; gerekend over negen maanden is het loopen-de jaar f 241.500 in het nadeel.

Aan zegelrechten werd ditmaal f 102.400 minder ontvangen, welk nadeelg verschil echter niet te wijten is aan een trager vloeien van de beursbelasting, aangezien laatstgenoemde heffing f 164.000 méér heeft opgeleverd. Ook de registratierechten waren weer laag; de ontvangst bleef f 203.600 bij die van September 1938 ten achter, terwijl ten opzichte van de raming het tekort f 408.200 bedraagt. Er gaat weinig om in den geldhandel en de handel in vast goed stagneert. Gerekend over negen maanden, hebben de zegel- en de registratierechten resp. f 1.741.900 en f 1.435.200 minder opgeleverd dan in het vorige jaar.

De successierechten liepen terug met f 370.200. Ook op zichzelf beschouwd, was de afgelopen maand voor dit middel niet bijzonder gunstig; immers, de raming werd bij lange na niet gehaald (nadeelig verschil f 708.000). Het geldt hier intusschen een uiterst wisselvallig middel, waarop niet veel peil te trekken valt. In de eerste drie kwartalen kwam f 4.862.900 minder binnen dan in het tijdvak Januari t/m September 1938. Dat de loodsgelden een diepe inzinking vertoonden, waarbij zij daalden van f 67.100 tot f 20.200, zal wel geen verwondering wekken. Het ziet er voor dit middel niet rooskleurig uit. De eerste negen maanden brachten nog f 157.800 meer op dan in 1938.

Directe belastingen.

Op de directe belastingen zal de ingetreden oorlogstoestand vooralsnog in het geheel geen invloed kunnen uitoefenen. Het overzicht op ultimo September jl. geeft gunstige cijfers te zien. Het totaal van de zuivere kohierbedragen komt f 12.834.400 uit boven dat van de overeenkomstige dienstjaren op 30 September 1938. Hiervan komt het leeuwendeel voor rekening van de inkomstenbelasting (toeneming f 12.709.400); dit voordeelig verschil is vermoedelijk voor een belangrijk deel te verklaren uit de snellere aanslagsregeling. In de stijging van de grondbelasting met f 171.600 mag een normaal accres worden gezien. De betrekkelijk geringe verschillen in meer en minder, welke bij de vermogensbelasting en de verdedigingsbelasting 1 te constateeren zijn, laten zich niet nader toelichten. Het accres van de belasting van de doode hand (ad f 52.000) spruit vermoedelijk voort uit een vlotter verloop van de aanslagsregeling.

AANTEKENINGEN.

Het vraagstuk van den internationalen handel in de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde.

In het nummer van 18 dezer hebben wij mededeeling gedaan van de vragen, die in de aanstaande jaarvergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek aan de orde zullen worden gesteld en die betrekking hebben op de internationale handelspositie van Nederland. Voorts gaven wij een overzicht van het omvangrijke praeadvies, dat hierover is uitgebracht door Dr. A. de Graaff.

Wij willen thans het een en ander mededeelen omtrent het tweede praeadvies, hetwelk is uitgebracht door Prof. J. van Gelderen.

Deze begint met er op te wijzen, hoe moeilijk het is om in het huidige tijdsgewricht de handelspolitiek op zichzelf te behandelen. Nimmer was er een tijd, waarin een „rein economische” analyse van de handelspolitiek verder van de werkelijkheid verwijderd moest blijven, dan juist de periode waarin wij thans leven. Er woedt een oorlog, die in belangrijke mate een ideologischen inslag vertoont en welks uitkomst mede beslissend zal zijn voor de vraag, of het vrije, kapitalistische stelsel zich, mogelijk in beperkte mate, zal weten te handhaven, dan wel of daarvoor een min of meer volledig geordende economie in de plaats zal treden. Intusschen, al is het dan moeilijk om in dezen tijd van dooreenmengeling van zuiver economische en algemeen politieke overwegingen de handelspolitiek in abstracto te bezien, zoo is het toch niet nutteloos om de ontwikkelingsstendenzen van den internationalen handel in de laatste kwart eeuw na te gaan en de vraag te stellen, in welke richting deze, ongeacht de storingen van den huidigen oorlog, zouden voeren; ook in benarde uren kunnen wij den drang niet onderdrukken om te bespiegelen en om vooruit te zien, al ware het slechts om aan het gevaar te ontkomen onder de verschrikkingen van het oogenblik te bezwijken.

De schrijver bespreekt dan eerst de structuurver-

anderingen welke in de laatste decennia in den handel hebben plaats gevonden en waarbij gebleken is van een toenemende mate van zelfvoorziening, ook in Nederland, dat den weerslag ondervond van wat elders gaande was. In den Indischen in- en uitvoer vonden eveneens diepgaande veranderingen plaats. Voor innige, economische samenwerking tusschen Nederland en Indië bestaat niet dan in beperkte mate de mogelijkheid, daar beide landen, in tegenstelling tot wat vaak gemeend wordt, geenszins elkanders productief complement vormen. Slechts over den omweg eener meer systematische kapitaalvoorziening kunnen de economische betrekkingen tusschen Nederland en Indië geïntensiveerd worden, op dezelfde wijze als zulks in den loop der 19e eeuw met betrekking tot den tropischen landbouw is geschied. Thans werpt de particuliere kapitaalvoorziening zich op den mijnbouw, die echter veel minder aan loonen voor de Indische bevolking oplevert dan de landbouw. Wel bestaat voorts nog de mogelijkheid, dat het Nederlandsche kapitaal een rol zal spelen bij de industrialisatie van Indië, maar voor de klein- en middenbedrijven is deze rol beperkt tot de financiering van den aanvoer van grondstoffen en van den georganiseerden afzet. Belangrijker toepassingen voor Nederlandsch kapitaal liggen in de Indische grootindustrie, welke zich intusschen nog in het eerste stadium van ontwikkeling bevindt; hieruit kan een verruimde afzet naar Indië voortvloeien, mits de Nederlandsche nijverheid zich aan de behoeften van de Indische markt weet aan te passen. Alles tezamen genomen, blijft echter de relatie tot Indië in het geheele kader der Nederlandsche problemen van beperkte beteekenis.

Over de oorzaken der groote structuurveranderingen loopen de meeningen uiteen. Onze tijdperiode laat zich vergelijken met die van het 17e-eeuwsche Mercantilisme, waarin, evenals thans, handelspolitiek en staatkunde vermengd waren, met het gevolg, dat de handelspolitiek niet langer uit een oogpunt van zuiver economische doelmatigheid wordt beschouwd.

Toch ware het onjuist om de structuurveranderingen in den handel uitsluitend toe te schrijven aan toegenomen nationalisme. In het economische leven zelf was een aantal factoren, die tot deze structuurverandering hebben medegewerkt, en wel in zeer belangrijke mate. Prof. Van Gelderen wijst in dit verband op de toenemende rol van het vaste kapitaal bij de productie, waardoor de industrie kwetsbaarder wordt: op de massale werkloosheid in de depressie van 1930 en volgende jaren, die op velerlei gebied tot bescherming heeft aanleiding gegeven; op de rol van de geldpolitiek als factor in de handelspolitiek. Uit dat alles is het bijkans onoverzienbare geheel van min of meer fragmentarisch overheidsingrijpen in de voortbrenging en in het verkeer ontstaan, dat ook in de democratische landen de economische politiek is gaan beheerschen. Zelfs al zou de huidige oorlog met aanmerkelijke prijsstijging gepaard gaan, dan nog zal men den invoer niet vrij kunnen laten, noch ook de productie- en teelregelingen in den landbouw kunnen afschaffen.

Nederland zal zich dus volgens Prof. Van Gelderen aan de in gang zijnde ontwikkeling niet kunnen onttrekken. Daarbij rijst de vraag, of onder de verhoudingen van dezen tijd de oude tegenstelling tusschen vrijhandel en protectie nog wel zin heeft. Deze tegenstelling had beteekenis, toen er in binnen- en buitenland markten waren, waarop de ondernemers vrij konden ageeren en waarop door protectionistische tarieven een niveauverschil kon worden in het leven geroepen, als gevolg waarvan bepaalde bedrijven tot ontwikkeling konden worden gebracht, die zonder protectie niet zouden bestaan.

In een maatschappij, waarin een sterke mate van nationale geslotenheid is ontstaan en waarin de oude vrijheid ook intern zeer is verminderd; is echter niet de heffing van rechten een geëigend middel om het economische leven de noodlige aanpassing te doen vin-

den bij de gewijzigde omstandigheden; veelal leiden zij er slechts toe, dat de schatkist wordt gestijfd, doch bedrijfsstarheid en ondernemersafspraken maken de protectie bij een overheidspolitiek, welke zich verder van ingrijpen in het bedrijfsleven onthoudt, of krachteloos of rechtstreeks schadelijk.

Daarom prefereert de schrijver de contingentering, die veel meer mogelijkheid laat om bij beperking van invoer niettemin prijsregelend in het binnenland op te treden. Dit wordt z.i. ook door de Indische ervaring bevestigd.

Zeer weinig is de schrijver te spreken over de recente tariefsverhoging hier te lande. Dit tarief is reeds sinds 1 Maart 1939 in werking. In de eerste zeven maanden van dit jaar brachten de invoerrechten 66.4 miljoen Gulden op tegen 55.3 miljoen in de overeenkomstige periode van 1938. De opbrengst steeg met 20 pCt., terwijl de waarde van den invoer met 3 pCt. toenam. Het tarief werkt ook thans nog overwegend fiscaal, zoodat feitelijk de discussie over de handhaving van dit tarief naar het terrein der belastingpolitiek verplaatst zou moeten worden:

„Door zeer velen zal worden ontkend, dat belastingverhoging, nadat de indirecte, rechtstreeks op het verbruik werkende heffingen procentueel reeds aanmerkelijk in betekenis waren toegenomen, nogmaals in deze groep van heffingen mag worden gevonden. Voor de bedrijvigheid binnenslands vormen zij een nadeel. Heffingen, welke ertoe leiden, dat voorshands minder wordt gespaard, zoolang groote deelen van het Nederlandsch vermogen braak liggen, verdienen de voorkeur. Hoe dit zij, de fiskale werking schijnt voorshands de eenig aanwijsbare der tariefsverhoging te zijn. Weliswaar bleef hierdoor een stijging van de kosten van levensonderhoud en een daarmee samenhangende nadeelige invloed op den uitvoer eveneens achterwege, maar ook een stimuleerende werking op de beschermde industrieën en de door hen geboden werkgelegenheid kan dan niet meer worden verwacht. Als onderdeel der economische politiek, gericht op bevordering van de productieve krachten des lands — als hoedanig het ontwerp door de Regeering was aanbevolen — heeft het geenerlei betekenis. Het is een slag in de lucht, waarbij de Minister van Financiën de eenige winnaar is. Deze gang van zaken bevestigt de overtuiging, dat in het vraagstuk, dat de Nederlandsche regeering heeft op te lossen, tariefsverhoging als vorm van industriesteun geen plaats van eenige betekenis kan innemen.

„Niemand zal ontkennen, dat een bepaalde bedrijfstak door een drastische verhoging van het tarief voor haar producten kan worden gesteund en gestimuleerd. Door dit ruwe middel grijpt echter de regeering op zoodanige wijze in, in het ingewikkelde en nauw samenhangende complex van factoren, dat het totaal van bedrijvigheid en werkgelegenheid beheerscht, dat een definitieve beoordeling van zulk een maatregel eerst mogelijk is, als al de tegengestelde en nevenwerkingen kunnen worden overzien.”

Voor een goede oplossing van de handelspolitieke vraagstukken acht Prof. van Gelderen een doelmatige nationale en internationale ordening van de economische krachten volgens een redelijk plan noodzakelijk. In verschillende opzichten wordt daarnaar ook al reeds gestreefd, zoowel met betrekking tot de productie, als ook met betrekking tot het geldwezen, waar de oude vrijheid en het oude automatisme verdwenen zijn en niet weder terugverlangd worden. De systematiek ontbreekt echter nog veelal; daarom is „geordende ruil” aan te bevelen.

Tenslotte komt Prof. Van Gelderen tot de opstelling van de volgende „directieven voor Nederland”:

„1. De oriëntering van belangrijke deelen van landbouw en industrie op export is blijvend geschokt. Ook van een energieke politiek van uitvoerbewording door middel van propaganda, marktverkenning, creditgaranties, enz. is slechts een gering herstel te verwachten, al mag ook deze mogelijkheid niet worden verzuimd.

2. De handelsverdragspolitiek, welke zich de laatste jaren heeft ontwikkeld, dient te worden voortgezet. Zij zal ook in de toekomst meer strekken tot behoud dan tot uitbreiding van bedrijvigheid. Dit behoeft deelneming aan pogingen tot plurilaterale afspraken ter verruiming van handelsbetrekkingen niet in den weg te staan.

3. Stelselmatige versterking en uitbreiding van het Ne-

derlandsche productie-apparaat, zoowel agrarisch als industrieel, dient het centrale doelwit van allen economischen arbeid te zijn. Dit zal slechts op doelmatige wijze kunnen geschieden door planmatig onderzoek en het verder uitwerken van de leidinggevende en ordenende taak der overheid.

4. Bij oprichting van nieuwe takken van industrie dan wel uitbreiding van bestaande ten behoeve van voorziening der binnenlandsche markt zal, evenals bij uitbreiding van de voortbrenging van bepaalde landbouwproducten (granen, veevoeder) bescherming der nieuwe producten in de meeste gevallen niet kunnen worden gemist. Hierbij dient aan de methoden der landbouwcrisiswet en der crisisinvoerwet de voorkeur gegeven te worden boven tariefsbescherming. Protectionistische grensrechten kunnen in bepaalde concrete gevallen noodig of wenschelijk blijken, doch zoowel de economische positie van ons land als de ontwikkeling van het bedrijfsleven en de overheidsbemoeïng daarmee maken grensrechtelijke bescherming tot een middel van incidenteele en volstrekt ondergeschikte betekenis.

5. Voor het welslagen van de politiek van productieuitbreiding zal een stelselmatige werkloosheidsbestrijding door middel van rechtstreeksche overheidswerken, mede ter stimuleering van de binnenlandsche koopkracht, niet kunnen worden gemist.

6. De resultaten der economische samenwerking met Indië zullen de thans bereikte slechts dan aanmerkelijk kunnen overschrijden, indien Nederlandsch kapitaal stelselmatiger en op grotere schaal dan tot nog toe tot medewerking aan de versterking der niet op export gerichte productie wordt bewogen. Hiertoe zijn leiding der Overheid en regelmatige samenwerking van bevoegde Nederlandsche en Indische instanties op voet van gelijkheid, noodzakelijk.”

De kolenpositie van Duitsland.

In „Der Deutsche Volkswirt” van 4 Augustus 1939 en „Der Wirtschafts-Ring” van 18 Augustus 1939 wordt het opvallende verschijnsel besproken, dat de Deutsche mijnarbeiders méér daguren maken sinds 1 April 1939 en dat toch de kolenproductie niet noemenswaard is toegenomen.

Terwijl de industriele productie sinds 1937 met 20 pCt. is gestegen, is de kolenproductie practisch gelijk gebleven, zoodat een toenemend tekort aan binnenlandsche steenkool dreigt. Het tekort heeft niet als oorzaak te weinig kolen in het Deutsche grondgebied, doch te weinig mijnarbeiders.

Daar het geheele economische leven van Duitsland, vooral wat betreft zijn streven zelf vele grondstoffen te vervaardigen, uiteindelijk afhankelijk is van zijn steenkoolproductie, staat dit probleem in het midden van de belangstelling. Hoewel de bruinkoolproductie hierin eveneens een belangrijke positie inneemt, ligt het zwaartepunt toch bij de steenkool.

De overheid heeft als maatregel op korten termijn op 1 April van dit jaar bepaald, dat alle mijnarbeiders (ook in de ijzererts- en kalimijnen), elken dag $\frac{3}{4}$ uur langer zullen moeten werken, d.w.z. 12 à 13 pCt. van hun totalen werktijd, terwijl dit overwerk extra hoog betaald wordt.

Tot Augustus jl. had deze maatregel alléén tot gevolg, dat de mijnen, door de hoge loonbetalingen, niet meer haar afschrijvingen kunnen verdienen, terwijl de steenkoolproductie niet noemenswaard is vermeerderd. Als hoofdoorzaak meent men te moeten aannemen, dat de productiviteit van de arbeiders niet te verhoogden was, daar zij het maximum van hun krachten reeds hadden bereikt. Dit niet toenemen van de productiviteit komt in een nog ongunstiger daglicht, wanneer men bedenkt, dat het totaal aantal tewerkgestelde arbeiders sinds April nog iets is gestegen.

Nu bovengenoemde maatregel zonder resultaat is gebleven, worden andere voorgesteld.

Allereerst is het theoretisch mogelijk enkele tienduizenden mijnarbeiders, die in de slappe jaren vóór 1937 zijn overgegaan naar de ertsmijnen en het bouwbedrijf, naar de kolenmijnen terug te roepen. Maar practisch is dit niet gemakkelijk te verwezenlijken, vooral omdat de ertsmijnen die menschen al evenmin kunnen missen. Uit het bouwbedrijf zal het wel mo-

gelijk zijn, omdat tenslotte die bedrijfstak van minder gewicht is voor het economische leven van Duitschland dan de kolen- en ertsminen.

Deze pogingen zullen, wanneer zij gelukken, niet voldoende zijn, zoodat ook wordt voorgesteld, om de mijnarbeiders van den arbeids- en militairen dienst vrij te stellen. Daardoor komen 30.000 arbeiders vrij en dat beteekent 15 miljoen ton kolen méér per jaar. Berekent men bovendien het aantal mijnwerkers uit het bouwbedrijf op 15.000 à 20.000, dan zou dáármeê het kolenvraagstuk althans tijdelijk zijn opgelost. Velen staan echter sceptisch tegenover dezen maatregel, daar sinds het begin van 1938 26.000 mijnarbeiders in het voornaamste mijngebied, het Roergebied, weer tewerkgesteld zijn en tóch de productie niet vermeerderd is. De verklaring van dit verschijnsel wordt hierin gezocht, dat die arbeiders de laatste werklozen-reserves vormden en door hun lang niets-doen alle scholing hadden verloren. Maar dit zou niet gelden voor de uit de bouwvakken over te nemen en de niet-dienstplichtige mijnwerkers.

Hoe aantrekkelijk het ook lijkt, de mijnarbeiders uit den militairen dienst te houden, het zal toch op den langen duur niet gaan. Eenmaal begonnen bij één bedrijfstak, weet men niet waar het einde zal liggen!

Opvoering van het rationalisatie-tempo kan ook slechts op den duur verlichting geven, en dan nog maar tot op zekere hoogte.

Uiteindelijk is er slechts één maatregel, die voor de toekomst van blijvende beteekenis zou zijn en dat is het sociale peil, en daarmee de kwaliteit van de mijnarbeiders weer opvoeren tot dat van vóór 1929, toen zij de hoogste loonen en het minste aantal werkuren hadden van alle Deutsche arbeiders. Na 1929 is hun levensstandaard sterk gedaald, en sindsdien nooit meer tot het oorspronkelijke peil teruggekeerd. In den goeden tijd had het mijnwerkersberoep groote aantrekkingskracht, zoodat vele generaties van één familie in dezelfde mijn bleven werken. Wanneer men het mijnwerkersberoep weer aantrekkelijk kan maken door een hoogen welstand, dan zal men het kolentekort voor goed kunnen overwinnen. Doch dit zal een kwestie van jaren zijn.

In de uitgaven van de laatste weken van de belangrijkste Deutsche economische tijdschriften, waaronder de „Deutsche Bank” van 30 September 1939, komen beschouwingen voor betreffende de verandering van Duitschlands kolenpositie door het vervoeren van Poolsche gebieden. In het Zuid-Westelijke grensgebied van het vroegere Polen waren bijna uitsluitend de kolengebieden gevestigd, welke dus nu in handen van Duitschland zijn gekomen. De kolenproductie van Polen bedroeg in 1938 38 miljoen ton, waarvan werd uitgevoerd 11.67 miljoen ton (volgens de „Statistische Übersichten der Volkswirtschaftlichen Abteilung der Dresdner Bank”). De bovengenoemde tijdschriften zijn alle de meening toegedaan, dat Duitschland thans géén gebrek aan steenkolen meer heeft te vreezen en dat zelfs de neutrale Noordelijke landen van deze grond- en hulpstof kunnen worden voorzien, indien de aanvoer uit Engeland geheel of gedeeltelijk zou komen stil te liggen.

In dat geval zou ongeveer de toestand hersteld zijn, zooals die voor enkele jaren was, toen Polen véél en Engeland slechts weinig kolen naar de Baltische staten leverde. Sedert Engeland vele bilaterale verdragen heeft gesloten, ook met de Baltische staten, was de kolenuitvoer van Engeland naar die staten enorm toegenomen.

Bij al deze verwachtingen wordt er echter niet over gesproken, in welke richting, door den huidige oorlog, het steenkoolverbruik in Duitschland zich zal bewegen. Hoe het ook zij, steenkoolvoorziening van Duitschland is ongetwijfeld sterk verbeterd. Dit alles doet echter niets af aan het feit, dat wij hierboven trachtten te verklaren, nl. dat ondanks méér werkuren en een grooter aantal arbeiders, de steenkool-

productie in de Deutsche steenkolenmijnen niet toenam. Dit probleem kan zijn actualiteit verloren hebben, wanneer door de rijke Poolsche mijnen die grotere productie uit de oorspronkelijke Deutsche mijnen niet meer noodig is, doch hierover bestaan vooralsnog geen gegevens.

J. G. M. D.

INGEZONDEN STUKKEN.

DE WERKCOMMISSIE TOT BESTRIJDING VAN DE WERKLOOSHEID.

De Heer A. J. A. Starre, secretaris van den Ned. Lito-, Foto- en Chemigrafenbond, schrijft ons:

In Economisch-Statistische Berichten van 20 September 1939 wijdt de heer R. A. Verwey een artikel aan het werk van bovengenoemde commissie. De heer Verwey is voorzitter van die commissie en men zou dus mogen verwachten, dat de mededeelingen, welke in dat artikel gedaan worden, volkomen juist zijn. Zeer tot onze spijt moeten wij dat ontkennen. Over het chemigrafisch bedrijf schrijft de heer Verwey het volgende:

„In het chemigrafisch bedrijf heeft een door den Bedrijfsraad ontworpen herscholingsregeling geleid tot het weder aan het bedrijfsleven actief deelnemen van eenige tientallen werklozen.”

Deze mededeeling is ten eenenmale onjuist. De herscholingsregeling voor het chemigrafisch bedrijf is goedgekeurd bij Ministerieele beschikking van 31 Aug. 1939 Nr. 17-2777 Afd. W. Van dien datum af kon zij dus worden toegepast. Door de plotselinge werkvermindering, ontstaan door den oorlogstoestand, is echter van half September af het aantal valide werklozen in het chemigrafische bedrijf belangrijk gestegen. In deze omstandigheden is het tot op heden *nog niet mogelijk gebleken om ook maar één werkloze door middel van de herscholingsregeling in het bedrijf op te nemen*. Wij begrijpen dan ook niet, hoe de heer Verwey op 20 September kan publiceeren, dat er „eenige tientallen” weer actief aan het bedrijfsleven deelnemen. Alvorens tot deze publicatie over te gaan, had de heer Verwey goed gedaan, zich van deskundige zijde te doen voorlichten.

Ons grootste bezwaar tegen de publicatie van den heer Verwey is echter, dat door het schrijven van zulke onjuistheden, het werk van een belangrijken tak van overheidsbemoeiing, bij allen, die met de werkelijke feiten op de hoogte zijn, in discrediet wordt gebracht. Door zulke publicaties ontstaat twijfel aan de methode van voorlichting, welke vooraanstaande personen toepassen. Daarmede is in dit geval het werk van de „Werkcommissie”, maar ook het algemeene belang, allerminst gediend.

N a s c h r i f t. Toen de Werkcommissie de herscholingsregeling in het chemigrafisch bedrijf hielp voorbereiden, verwachtte zij, dat deze ertoe zou leiden, dat een dertigtal werklozen aan werk zou worden geholpen. Tot mijn leedwezen is het mij in de verbijsterende drukte van de eerste dagen van de tweede oorlogscrisis ontgaan, dat de ontwrichting, welke zij meebracht, die verwachting teniet deed. Ik hoop, dat ook de bedrijfsraad in het chemigrafisch bedrijf de Werkcommissie zal willen helpen, en dat de Werkcommissie ertoe zal kunnen bijdragen om het chemigrafisch bedrijf te helpen om de werkloosheid ondanks de tijds-moeilijkheden zoo gering mogelijk te doen zijn.

Ir. R. A. VERWEY.

MAANDCIJFERS.

OVERZICHT VAN DEN STAND DER RIJKSMIDDELEN.

Ult. Sept. 1939 (in Guldens)

AFDEELING I a Dir. belastingen	Kohieren voor den dienst 1939 1)			Zuiver bedrag der kohieren voor den vorigen dienst t. m. dezelfde maand van het vorige jaar 2)
	Totaal bedrag	Bedragen, welke zijn teruggegeven of anders dan wegens betaling op de koh. afgeschr.	Zuiver bedrag	
Grondbelast. a)	10.700.482	16.395	10.684.087	10.512.530
Inkomst.bel. b)	83.792.373	1.095.058	82.697.315	69.987.880
Vermogensb. c)	17.126.885	97.054	17.029.831	16.735.158
Verdedig.bel. I	10.204.633	63.360	10.141.273	10.534.534
Bel.v.d.doodehd.	1.835.118	9.428	1.825.690	1.773.705
Totaal	123.659.491	1.281.295	122.378.196	109.543.807

a) $\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen. b) Hoofdsom + 70—88 opcenten. c) Hoofdsom + 75 opcenten.

1) Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{2}{3}$ gedeelte van het belastingdienstjaar 1939/1940 en $\frac{1}{3}$ gedeelte van het belastingdienstjaar 1938/1939. 2) Voor de belastingen naar inkomen en vermogen bestaan de vermelde bedragen uit $\frac{2}{3}$ gedeelte van het belastingdienstjaar 1938/1939 en $\frac{1}{3}$ gedeelte van het belastingdienstjaar 1937/1938.

AFDEELING I b Overige middelen.	Sept. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenkomstige periode 1938
Benaming der middelen			
Divid.- en tantiëmebel.	2.209.183	22.552.862	21.484.772
Rechten op den invoer	10.047.509	87.150.963	72.486.018
Statistiekrecht	150.457	1.860.036	1.835.325
Accijns op zout	145.266	1.437.905	1.676.822
Accijns op geslacht	734.243	5.567.798	5.508.991
Accijns op wijn	531.510	1.813.631	1.717.095
Accijns op gedistill.	2.884.733	22.278.237	20.749.761
Accijns op bier	973.023	6.831.178	6.114.887
Accijns op suiker	5.534.171	43.766.242	41.828.845
Accijns op tabak	3.660.848	28.947.169	27.794.118
Bel. op gouden en zilverw.	50.959	439.048	395.805
Omzetbelasting	4.937.786	62.696.858	56.968.315
Couponbelasting	342.412	3.803.748	4.045.225
Recht. en boeten v. zegel	1.335.166	14.834.260	16.576.159
Recht. en boet. v. registr.	966.811	10.705.129	12.140.307
Recht. en boet. v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	3.291.961	33.945.283	38.808.197
Opbrengst d. loodsgelden	20.161	583.815	426.003
Totaal	37.816.199	349.214.162	330.556.645

1) Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissionairs in effecten, enz. f 480.138 (Beursbel.). 2) Idem f 2.807.121.

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET GEMEENTEFONDS.

	Dienst 1938/1939 Zuiver bedrag der kohieren tot en met de maand Sept. 1939	Zuiver bedrag der kohieren voor den dienst 1937/38 tot en met de zelfde maand van 1938
Gemeente.f.belast. . .	67.659.988	60.297.476
Opc. verm. t. get. v. 50	6.003.995	6.043.351

OVERZICHT VAN DE INKOMSTEN TEN BATE VAN HET WERKLOOSHEIDSSUBSIDIEFONDS.

Dienst 1939	Bedrag van raming	Zuiver bedrag kohieren tot en met de maand Sept. 1939
Grondbelasting (veertig ten honderd van de hoofdsom wegens gebouwde eigendommen en vijf en twintig ten honderd van de hoofdsom wegens ongebouwde eigendommen)	9.681.000	9.660.552
Personeele belasting (tachtig ten honderd van de hoofdsom naar den eersten, tweeden en derden grondslag)	19.000.000	19.581.395
Gemeentefondsbelasting (vijf en twintig opcenten op de hoofdsom)	15.500.000	13.063.938
Vermogensbelasting (twee en twintig opcenten op de hoofdsom)	2.640.000	1.838.863
Inkomstenbelasting (tien opcenten op de hoofdsom)	4.800.000	4.307.010
Totaal	51.621.000	48.451.758

AFDEELING II. DIENSTJAAR 1938.

Benaming der middelen	Bedrag van de raming	Zuivere opbrengst over het tijdvak van 1 Jan. 1938 tot en met de maand Sept. 1939
Grondbelasting. ($\frac{1}{4}$ hoofdsom + 20 opcenten op de hoofdsom der gebouwde eigendommen.)	10.600.000	10.465.547
Inkomstenbelasting	75.000.000	90.694.279
Vermogensbelasting	20.000.000	21.460.035
Verdedigingsbel. I	9.000.000	11.372.202
Belasting v. d. doode hand . . .	1.800.000	2.110.454
Divid.- en tantiëmebelasting . .	21.000.000	25.039.288
Rechten op den invoer	98.000.000	99.152.027
Statistiekrecht	2.500.000	2.459.190
Accijns op zout	2.000.000	1.981.017
Accijns op geslacht	7.200.000	7.424.848
Accijns op wijn	2.200.000	2.263.529
Accijns op gedistilleerd	28.000.000	28.921.244
Accijns op bier	7.000.000	8.119.599
Accijns op suiker	55.000.000	56.853.631
Accijns op tabak	35.000.000	36.512.955
Belast. op gouden en zilverw.	575.000	577.095
Omzetbelasting	75.000.000	77.132.031
Couponbelasting	6.000.000	4.996.633
Rechten en boeten van zegel	26.000.000	21.112.051
Rechten en boeten v. registr.	17.000.000	16.605.610
Rechten en boeten v. successie, v. overgang bij overlijden en v. schenking	46.000.000	50.321.940
Opbrengst der loodsgelden	750.000	663.225
Totaal	545.625.000	576.238.430

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET VERKEERSFONDS.

	Sept. 1939	1939	1938
Motorrijtuigenbelasting	1.053.400	19.481.914	18.507.106
Rijwielbelasting	650.878	8.330.798	7.707.348
Totaal	1.704.278	27.812.712	26.214.454

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	15-21 Oct. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	15-21 Oct. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	4.350	642.643	1.187.173	11.251	59.240	7.325	701.883	1.194.498
Rogge	203	141.358	175.037	—	1.700	—	143.058	175.037
Boekweit	—	11.702	14.102	—	—	—	11.702	14.102
Mais	—	525.554	988.186	—	63.503	74.330	589.057	1.062.516
Gerst	1.436	225.510	412.560	—	12.500	20.087	238.010	432.647
Haver	—	169.085	191.787	—	2.360	8.462	171.445	200.249
Lijnzaad	—	128.360	133.043	—	217.498	181.515	345.858	314.558
Lijnkoek	2.150	65.688	48.627	—	150	225	65.838	48.852
Tarwemeel	—	44.375	46.632	—	5.446	9.550	49.821	56.182
Andere meelsoorten	—	18.744	26.778	—	4.812	4.224	23.556	31.002

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table of bank discounts for various cities including Lissabon, Londen, Madrid, N.-York, Oslo, Parijs, Praag, Pretoria, Rome, Stockholm, Tokio, Warschau, and Zwits. Nat. Bk.

1) 1 1/2% bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.
OPEN MARKT.

Table of exchange rates for Amsterdam, Londen, Berlijn, Daggeld, Maandgeld, Part. disc., and Warenw. for 1939, 1938, 1937, and 1939.

1) Koers van 20 Oct. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 14 Oct. 3) 9-14 Oct.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for cities like New York, Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, and Batavia.

Table of exchange rates for Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsingfors, Buenos Aires, and Montreal.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.
In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates for New York for various cities like Londen, Parijs, Berlijn, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various cities and currencies like Piast, Dr. p., Sh. p., Pen. p., p. peso p., Sh. p. rup., Sh. p. \$, Escu. p., d. per £, \$ per £, d. per Mil., d. p. \$, \$ per £, and Zl. p. £.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938
17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table of silver and gold prices for London and Amsterdam.

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In guildens per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table of the status of the government treasury, showing Vordering and Verplichtingen.

Table of the status of the government treasury, showing Vordering and Verplichtingen.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of the floating debt of the Netherlands-Indische Schatkist.

SURINAAMSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of the floating debt of the Surinaamsche Bank, showing Voornaamste posten in duizenden guildens.

Table with columns for various commodities: GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg., KAAS, and EIEREN. Includes sub-headers for origin and measurement units. Rows list dates from 1927 to 1938.

*) In verband met den internationalen toestand geen notering, waardoor ook het berekenen der indexcijfers achterwege moet blijven. a) Consumptie.

Table with columns for JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN. ZIJDE, and RUBBER. Includes sub-headers for quality and measurement units. Rows list dates from 1927 to 1938.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETRIJ-IJZER, ZINK, and ZILVER. Includes sub-headers for standards and measurement units. Rows list dates from 1927 to 1938.

Table with columns: GE-SLACHTE RUNDEREN, GE-SLACHTE VARKENS, DEENSCH BACON, BEVROREN ARG. RUND-VLEESCH, CACAO G.F. Accra per 50 kg, KOFFIE (Robusta, Superior Santos), SUIKER (Witte krist-suiker ioco Rotterdam, Witte krist-suiker ioco Amsterdam), THEE (N.-Ind. thee-veiling A'dam, Gem. Java- en Sumatrathee), Indexcijfer voedings-voeding- en genot-middelen. Rows include years 1927-1938 and months from Sept. 1938 to Dec. 1938.

b) Noteering vanaf 11 Sept. in gulden.

Table with columns: GRENHOUT (Zweedsch ongesort.), VUREN-HOUT (basis 7° f.o.b. Zweden/Finl.), KOE-HUIDEN (Gaaf, open kop), COPRA (Ned.-Ind. per 100 kg Amsterdam), GRONDNOTEN (Gepelde Coromandel, per longton), LIJNZAAD (La Plata loco Rotterdam), GOUD (cash Londen per ounce fine), Indexcijfer agrarische grondstoffen, Algemeen indexcijfer, Indexcijfer industrie-uitvoer-producten. Rows include years 1927-1938 and months from Sept. 1938 to Dec. 1938.

c) Nominale.

Table with columns: STEENKOLEN (Westf./Holl. bunker, ongezu. f.o.b. R'dam/A'dam), PETROLEUM (Mid. Contin. Crude), BENZINE (Gulf Exp. 60-62°), KALK-SALPETER (franco schip), ZWAVELZURE AMMONIAK (franco schip), CEMENT (levering bij 50 ton franco), STEENEN (binne- en buitenmuur), Indexcijfer niet-agrar. grondstoffen, Algemeen indexcijfer grondstoffen. Rows include years 1927-1938 and months from Sept. 1938 to Dec. 1938.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 23 October 1939.

		Activa.		
Binnenl. Wis-	Hfdbk. f	29.941.876,10		
sels, Prom.,	Bijbnk. "	1.376.652,19		
enz. in disc.	Ag.sch. "	2.601.451,23	f	33.919.979,52
Papier o. h. Buitenl.	f	1.575.000,—		
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	"	—	"	1.575.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.)	Hfdbk. f	173.042.882,55 ¹⁾		
	Bijbnk. "	5.537.072,—		
	Ag.sch. "	39.437.281,83		
	f	218.017.236,38		
Op Effecten enz.	f	216.094.639,19 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel.	"	1.922.597,19	"	218.017.236,38 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk	"	—	"	9.423.230,14
Munt, Goud	f	105.497.605,—		
Muntmat., Goud	"	1.006.724.975,82		
	f	1.112.222.580,82		
Munt, Zilver, enz.	"	11.252.554,25		
Muntmat., Zilver	"	—	"	1.123.475.135,07
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	"	43.904.975,90		
Gebouwen en Meub. der Bank	"	4.580.000,—		
Diverse rekeningen	"	30.150.363,21		
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	"	7.829.955,16		
	f	1.472.675.875,38		
Passiva.				
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefonds	"	4.277.243,54		
Bijzondere reserve	"	7.756.940,37		
Pensioenfonds	"	11.938.504,04		
Bankbiljetten in omloop	"	1.097.329.330,—		
Bankassignatiën in omloop	"	14.511,78		
Rek.-Cour. f Het Rijk saldo's: { Anderen	"	326.802.260,30	"	326.802.260,30
Diverse rekeningen	"	4.557.085,35		
	f	1.472.675.875,38		
Beschikbaar metaalsaldo	f	553.783.000,65		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	"	1.384.457.500,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	"	—		

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) . . . . . f 60.612.475,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
23 Oct. '39	105498	1.006.725	1.097.329	326.817	553.783	79
16 ,, '39	105498	1.006.713	1.111.011	315.553	551.594	78
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79,9

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke-ningen ¹⁾
23 Oct. 1939	33.920	—	218.017	1.575	30.150
16 ,, 1939	34.690	—	225.858	1.575	25.534
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
21 Oct. '39 ²⁾	145.550	—	198.180	82.470	33.290
14 ,, '39 ²⁾	145.780	—	203.090	77.220	33.656
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392
12 ,, '39	116.886	18.928	202.864	72.102	25.828
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392
Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse reke-ningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
21 Oct. '39 ²⁾	11.420	78.120	58.760	52	
14 ,, '39 ²⁾	11.170	79.680	56.840	52	
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	51.942	55
12 ,, 1939	9.642	14.355	48.406	63.848	49
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	519.42	55

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
18 Oct. 1939	10107	530.320	49.850	3.220	23.250
11 ,, 1939	972	535.033	45.132	3.046	21.698
23 Aug. 1939	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
18 Oct. '39	107.540	12.010	116.450	38.540	47.040	30,4
11 ,, '39	114.311	10.910	116.716	39.673	45.939	27,4
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarrv. op het buitenl.	Belee-ningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
12 Oct. '39	97.266	948	39	16.084	58	3.998	30.473
5 ,, '39	97.266	878	17	17.514	59	4.539	30.473
17 Aug. '39	97.266	663	14	9.617	705	3.825	30.577

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti-culieren
12 Oct. '39	5.466	6.231	144.844	137	1.983	16.989
5 ,, '39	5.466	6.168	145.716	168	1.989	15.937
17 Aug. '39	5.466	3.051	123.135	3.043	2.104	20.538

¹⁾ Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentebank-scheinen	Andere wis-sels, chèques en schat-kistpapier	Belee-ningen
14 Oct. 1939..	76,9	179,9	9.566,5	24,8
7 ,, 1939..	77,0	155,7	9.754,1	20,9
23 Aug. 1939..	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
14 Oct. 1939	1.385,1	1.227,5	10.495,4	1.345,4	—
7 ,, 1939	1.348,7	1.397,1	10.695,4	1.394,4	—
23 Aug. 1939	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1939	Goud		Munt en metaal	Munt en diversen	Buitenlandsche deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en metaal									Schatkist	Partic.
19/10.	3.600	45	870	533	151	142	327	5.387	2	187		
12/10.	3.636	42	877	532	153	142	340	5.421	3	207		

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels		
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾	„Other cash” ²⁾	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht	
20 Sep. '39	14.630,0	14.621,7	334,3	5,6	0,5	
13 ,, '39	14.585,0	14.576,7	324,4	7,3	0,5	

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu-latie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
20 Sep. '39	2.826,5	4.677,6	12.949,3	135,5	84,9	—
13 ,, '39	2.823,7	4.679,0	12.896,5	135,5	84,8	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
13 Sep. '39	1	8.315	14.074	9.686	32.365	5.233
6 ,, '39	1	8.305	14.084	9.368	31.873	5.235

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.